

of Jews

ב"ה

ספר

אבני"ה ברית

בו יסוּר החקרבות מ'ה' ר' נ' ת' לאדמו"ה זצוק"ל
באריכות קצת מהדברים שלא נזכרו בכוכבי אור

ומעט מזעיר שיחות וסיפורים מרבינו הק' נחל נובע
מקור חכמה, רבינו נחמן מברסלב זצוק"ל זיע"א
ותלמידו המובהק הקוה"ג מוה"ר נ' ר' ז' זצ"ל זיע"א
ושאר תלמידיו ז"ל.

חברו תלמידי הרה"ג א"א ור"ח מוה"ר א' ב' ר' ה' ב'
ב"ר נחמן מטולטשין זצ"ל ששמעו מסיו הק' ומסי תלמידו
המוכהק האברך הנעלה ירא אלקים ועובד ה'
מוה"ר ישראל כהן ז"ל הנהרג על ק"ה.

הוצא לאור ע"י

כ"ר שמואל זכר"ר יסעי' כלוי הורוויץ נ"י

נדפס שנת תרצ"ה פנה"ק ירושלים חובב"א

הוצאת ישיבת ברסלב לחורה ותפלה

דפוס ר' חיים יעקב זר"ש כלוי ז"ל צוקרמן

הקדמת המו"ל

הנה כאשר זיכני השי"ת להיות על ציון רבינו
 הק' באומן ביחד עם תלמידי ר' אברהם ז"ל וכו'
 נתעוררו על ידי תלמידי ר' אברהם ז"ל, ובפרט ה"ר לוי
 יצחק נ"י וה"ר משה גלידטן מטשענסטחוב וה"ר משה
 שמואל נ"י, וה"ר אלי' חיים רוזין נ"י וה"ר יוחנן ב"ר ברוך
 מברדיטשוב נ"י, וכתבנו כל יום שעה או יותר ערך ב'
 חדשים השיחות והסיפורים הטובא בזה הסי' ששמעו מפי
 ר' אברהם ז"ל והתקרבות מהרנית ששמעו מפי ר"א ז"ל
 באריכות ושסיפר גם ר' ישראל כהן ז"ל אחר פטירת ר"א ז"ל
 ומאד נהנו והתלהבו מזה ה"ר געצי ז"ל ושאר אנ"ש
 הגדולים העובדים מאומן. והנה כאשר ידוע גדולת וצדקת
 ה"ר אברהם ז"ל ועבודתו הנלהבה במס'נ בעבוה"ש עד
 שאנ"ש אמרו עליו א' הי' אברהם וכן עבודתו הנלהבה
 של תלמידו הטובהק מה"ר ישראל כהן ז"ל אשר ממש
 לאו כל מוחא סביל להשיג עבודתם ואשרי עין ראתה
 אותם הלא למשמע אוזן דאבה נפשנו, ושניהם נפטרו
 בשי"ט וזכר אחריהם הניחו רק בתלמידם ובסיפוריהם
 ודבריהם הק'. ע"כ קראנו הסי' הזה על שמם אבני"ה ברזל
 ר"ת אברהם ב"ר נחמן ישראל הכהן, ברזל שהיו מחודדין
 בעבוה"ש כברזל. זכותם יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

אבני"ה ברזל

התקרבות מוהרנית לאדמו"ר זצוק"ל באריכות קצת
 מהדברים שלא נזכרו ב"כוכבי-אור" שסיפר ה"ר ישראל
 כהן ז"ל ששמע מפי ר' אברהם ז"ל.

(א) כשהיה תינוק עדיין נכנס בלבו יום המיתה כי
 היה רגיל לישוב עם זקינו ה"ר יצחק דאנציג ז"ל במזרח
 והיה מכיר היטב. כל הזקנים שישבו במזרח והיו רגילים
 להשתעשע עמו ופי'א מת א' מהזקנים הנ"ל והיה קשה לו
 איפוא הזקן הנ"ל וישאל את זקינו הנ"ל והשיב לו שמת
 ושאל מה זה מת והשיב לו וכו' וישאל מה נעשה עמו
 והשיב לו שממטינים אותו בארץ ומכסין אותו בעפר ומאז
 היה קשה לו מה זה והו התכלות שד כל העוה"ז ומאז התחיל
 לבעור בלבו אט דאם איז דער תכלית פון דער וועלט והתחיל
 לחפש מהו התכלית וכו' ואמר מהרנית שמאז היה קשה לו
 קושיא ועדיין קשה לו הוהו התכלית של כל עניני עוה"ז
 וכי זה יהיה עולם וגם מקטנותו התנהג בתמימות ובפשיטות
 וכשהתנסה לפני המלמד בתלמודו ושאר הילדים היו מחפשיין
 קושיות ותירוצים ומהרנית זצ"ל אמר בפשיטות ואמר מה
 אעשה שאין לי קושיות והשאר חפשו קושיות עד שקלקלו

אבנייה ברזל

ו

ואמר לו הבע"ב אכלו אכלו כי הוא חם וכפל זה כמה פעמים ואמר ה"ר נחמן טויטשינער כי אע"פ שהיה המרק כחוש אע"פ כן מחמת שהיה חם היה טוב כן גם בדרכי היהדות איך שהוא מאחר שהוא חם הוא טוב והר"ר אברהם ז"ל אמר שזה מבואר בהתורה סי' יש בני אדם שישנים וכו').

ב) ומהרנית זצ"ל מאחר שהיה בין מתנגדים היה קשה לו להתקרב להחסידים אך אחר שתי שנים שאכל מזונות על שלחן חותנו חזר לאכול מזונות על שלחן אביו ואז נתחבר עם ה"ר ליפא והתווכח עמו ה"ר ליפא ומען כי החסידים אנשי אמת וראוי להתקרב אליהם ולהתחבר עמהם ופי"א בא איש מהאניפאליע (אשר הר"ר נושא זצ"ל היה שם) לנעמירוב וקיימו בו הכנסת אורחים ונפל ידיו לאכילה ובירך ברכת נטיי וברכת המוציא בכוונה ונראה ויישר מאד בעיניהם וישאלו אותו האם אתם מכירים את הר"י נושא וענה בודאי אני מכירו וגם אני רגיל ליכנס אצלו וכל ההתעוררות לעבודת ה' קבלתי ממנו וסיפר להם קצת מסדר עבודתו וכי בחצות לילה מפיל עצמו ממטתו וצועק נושא נושא קומה הייב זיך שון אויף המותר די רעשט וועסטו שוין דער שלאפין אין קבר ועוד שאר עבודות ונתעוררו מאד לנסוע לאנשי הבעש"ט כי ראו שהם אנשים כשרים וזה היה שש שנים קודם

אבנייה ברזל

ז

ההתקרבות לרבינו ז"ל ואז נשתנה לטובה כי ראה שהאמת עם החסידים ומאז התחיל לנסוע להצדיקים ההולכים בדרך הבעש"ט ז"ל להר"ר מרדכי מקרעמיניץ ולהרה"צ מבארדיטשוב ושאר הצדיקים והיה למוהרנ"ת יסורים גדולים מחמת מניעות אביו נחותנו ואשתו ואעפ"כ אם היה מרגיש שיש לו טובה גדולה בעבודת ה' לא היה מסתכר עליהם ככל אך כיון שלא היה לו עדיין טובה שלימה כ"א מעט ע"כ לא היה חזק כ"כ בזה.

(ג) פ"א ישב עם החסידים תלמידי הרב מבארדיטשוב בסעודת מצוה מלכה והפילו גורל את מי לשלוח לקנות (בייג"ר) ונפל הגורל על הר"ר נתן זצ"ל והלך ובאמצע הדרך נפל עליו מרירות מענין העליות והירידות שהיה בהם אפילו אחר התקרבותו לחסידים ונכנסו בו הרהורי תשובה ובי ע"ז נברא לידך לקנות בייג"ר והיה קשה עלי ולהתחזק עצמו ואז התחיל לשקוע קצת אמר הבעש"ט ומוהרנ"ת עלה וירד כמה פעמים ולא ידע עצה לזה וקינא מאד שראה אנשים זקנים בנעמירוב שאומרים שלום עליכם באמת ואז הלך לעזרת נשים של הביהמ"ד והתחיל לומר תהלים וא"י עד קפיטל נוי"ן ובכר פסוק התגולל עצמו בארץ מרוב הצער עד שיגע ונפל לארץ ויישן ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והתחיל לעלות ועלה קצת ונפל ועלה עוד קצת וחזר ונפל וכן עוד הפעם ובכל

אבנייה ברזל

ח

פעם כל מה שעלה יותר הנפילה היתה יותר גדולה ושוב עלה עד לרום המדרגות ואז נפל ורא יכול לעלות עוד ובא א' ואמר לו, דראפע זיך און האלט זיך. וזה היה ערך שנה קודם התקרבותו לרבינו זצוק"ל ואח"כ כשבא אל רבינו זצוק"ל הכיר בו שזהו האיש הנ"ל שאמר לו, דראפע זיך און האלט זיך.

(ד) אח"כ כשהוכרח שוב לאכול על שלחן חמיו והבינו החסידים שהיו נוסעים להצדיקים שאצל חותנו לא יוכל להיות חסיד וייעצו אותו שהוא לא יסע עם בני ביתו אל חמיו רק היא תסע לבדה ואז נתן ה' ברעיונותיו שלא לציות להם ונתן תמיד שבח והודאה להשי"ת שלא שמע אליהם כ"א ה' פלג גוף לא היה לו כלים אח"כ לקבל דעת רבינו זצוק"ל כי על ידי פגם הברית נתקלקלן המוחין ר"ל ואז מסר לו א' אגרת שימסרהו ליד הר"ר מרדכי מקרעמיניץ ומוהרנ"ת מחמת שהי' ירא מחמיו שלא ירגיש על שנעשה חסיד לא נכנס לבית הר"ר זצ"ל עד הפסח שאז יושב כל אחד בביתו ולא ירגיש שום אדם, ואז נכנס לר' מרדכי ותמה ע"ז שהזמן של האגרת הי' מימים כבירים. (ה) כשנכנס רבינו זצוק"ל לברסלב אז אמר מוהרנ"ת זצ"ל, אט אצינד קאן זיין אז איך וועל ווערין איין ערדיכר יוד"ו וגם רבינו זצוק"ל אמר, אז איך זעה ע' נשמה אויף דער אוקריינע סמוך לברסלב. ואמר זאת לר' יודיל ושיבת

אבנייה בדול

ט

מאד את הנשמה, ומחמת ריבוי השבחים לא רצה ר' יודי להאמין שרבינו זצוק"ל כיוון על ר' נתן, אך אחר הסתלקות רבינו זצוק"ל אז הבין שרבינו זצוק"ל כיוון על מוהרנית וע"כ שלח בניו למוהרנית זצוק"ל ואמר שלסחור עם נערים היינו לעפוק עם בני הנעורים בענין יראת שמים, זאת מסר רבינו זצוק"ל למוהרנית זצ"ל ואז כשנכנס רבינו זצוק"ל לברסלב אמר מוהרנית זצוק"ל עכ"א אני נוסע לברסלב ואז היו אומרים, אפיטקע א גוטער יודי היינו בעד פיטאקיל יכולין ליסע לרבינו זצוק"ל כי ברחוק הי' קשה ליסע מחמת מניעת אביו וחמיו ואשתו וגם מחמת מניעת המוח היינו שאינו מרגיש טובה שלימה בעבודת השיי, אבל עתה מחמת שהוא קרוב יתבטלו קצת המניעות.

(ו) רבינו זצוק"ל בא לברסלב ביום ג' ואז הי' אז יום השוק (יריד) ובאו אנשים וסיפרו ענין רבינו זצוק"ל שהוא ממאם במנהגי המפורסמים היינו שעשו ההתאספות של אכילה ושתיה עיקר בעבודת השיי (ופ"א אמר רבינו זצוק"ל איך קאן שוין ניש אויס שטיין זייערע פראזניקעס) אבל רבינו זצוק"ל אינו מדבר אלא מתורה ותפלה והוא מצוה להתודות לפניו, ואחד שמו וואלטשי נתנאל'ס אמר על א' מאנשי רבינו זצוק"ל אני ראיתי ווידויניק, וכל זה סיפר לגנאי בדרך ליצנות, וכאשר שמע ר' נפתלי זאת ביזה את וואלטשי נתנאל'ס הנ"ל וקילל אותו באביו ואמר: את זה

אבנייה ברזל

י

אתה מבוזה זאת חפצי ורצוני דייקא, ור' ליפא נסע לרבינו
וצוקיל על שבת, ואז היו משך ימי הסליחות ארוכים ובא
הר' ליפא בחזרה מרבינו וצוקיל לביתו ובמוצש'ק עמד
תחת הריבע ואמר סליחות ועננו בכוונה גדולה ובקול חזק
ויישר בעיני מוהרנית ור' נפתלי וצוקיל אמירתו מאד כי
הוא כבר הי' קצת חסיד ישן ואעפ"כ נתחמם ונתחדש אי"כ זהו
חידוש, ע"כ נסעו גם הם תיכף והלכו הר' נתן והר' נפתלי
לשוק לשכור עגלה לברסלב ופגעו בר' ליבוש שרצה ליסע
לאיזה מקום ג"כ דרך ברסלב ויאמר להם שגם הוא יסע
עמם לרבינו וצוקיל ויסעו יחדיו ובאו לבית ר' בעריל
דוברישים ויראו את בית ר' בעריל דוברישים שהוא מלא
מעשיות ומופתים מרבינו וצוקיל וסיפר מוהרנית בזה הלשון
(האב איך געזען אז די שטוב איז שוין פול מיט דעם
רעבין) ואח"כ נכנסו רבינו וציל וסידר כל אחד את יחוסו
מאבותיו כי גם רבי נפתלי היה יחסן נכד הרב מסקאהל
וגם ה"ר ליבוש היה יחסן וענה רבינו וציל ואמר, גאלע
גוטע יודין, ואח"כ אמר מוהרנית וציל שהוא קרוב קצת
עם רבינו וציל מחנות מחו' מחמיו עם ה"ר נחמן מהאר"ד ענקע
ואז אמר רבינו וציל, אצינד בין איך שוין ניט עלינט
ואמר רבינו וצוקיל פיר קאנען זיך שון פון לאנג נאר מיר
האבען זיך שוין א צייט ניט געזעהן ואז סיפר רבינו וצוקיל
ג' מעשיות.

אבנייה ברזל

יא

מעשה א' מהרב מוה"ר מרדכי מנעסכין שפ"א בא אליו
א' מאנשיו והתנצל לפניו בענין פרנסה ומעות דירה וכו' ואמר
לו הרב הנ"ל אני רוצה שכל הבית שאתה דר בה יהא שלך
והאיש הנ"ל היה דר בדירה גדולה שדרו עמו שכינים הרבה
וגם אכסניא הי' שם וכשנסע האיש לביתו ואח"כ מת הבע"ב
ונפל בירושה להיורשים ונפל הבית מהצלחתו כי (עם האס
זיך אריין נחאפט דיא ניט גיטע). הי' שם רוחות וכו'
ומתו בה כמה אנשים שקנו הבית הנ"ל ונעשה מזה שם
רע על הדירה וע"כ פסקו מסנה העיברי דרכים לאכסניא
וגם השכינים יצאו ועשו הכרזה למכרה ולא הי' עליה שום
קונה מחמת השם רע, וע"כ בכל פעם פיתחו ממחירה עד
שעלה מחירה מעט מעות ואז נכנס בלב האיש הנ"ל דברי
רבו מנעסכין ז"ל הנ"ל והלך יקנה אותה ומאז התחיל לחזור
ההצלחה של כל הבית והתחילו לעבור בה הרבה עוברי
דרכים ונעשה עשיר ואח"כ נסע לרבו הנ"ל וכשרצה שוב
לנסוע לביתו נכנס ליטול רשות מרבו ליסע לביתו והבין
מתנועותיו שאינו נותן לו רשות בלב שלם כמו שהי' רגיל
חסיד וירא ליסע וכן הי' כמה פעמים שבכל פעם שנכנס
ליטול רשות וכו' כנ"ל וע"כ נתמהמה שם י"ג שנים ואמר
רז"ל שכשהי' שם בעת שחזר מא"י עוד מצא שם האיש
הנ"ל (והפחד הי' שלא ימות כמו שמתו הבע"ב הקודמים
ואחר ההי' ימים שהי' שם רבינו ז"ל ונפטר הרב הנ"ל ונסע

אבנייה ברזל

יב

לביתו ונפטר (תיכף) ובוה המעשה רימו להם רבינו ז"ל שיתנו מאד את לבכם לכל דיבור ודיבור שיוצא מפיו הקדוש אפי' במילי דעלמא (ואפי' על תנועותיו) ולכל ידמו בנפשם שע"פ פשוט הוא מדבר את דבריו חלילה—מעשה ב' מהרב רש"י מלאדי ז"ל שהי' לו תלמיד שאמר שמונה שנים תורה על תורה א' מהרב ובוה רימו מיד על מהרנית ז"ל שירבה מאד לחדש בתורתו הק'—מעשה ג' מהתקרבות ר' מיכל מזלאטשיב ז"ל להבעש"ט ז"ל ובעת שנכנס ר' מיכל להבעש"ט נפל עליו יראה מהבעש"ט ואח"כ נפל מהיראה מהבעש"ט ועלה בדעתו שד הר' מיכל ז"ל אולי הוא ע"ה ומפני כך נפל הבעש"ט ז"ל בעיניו כמו שמובא בגמרא ע"ה בתחלה הת"ח דומה עליו ככלי זהב וכו' ואח"כ ככלי חרס כיון שנשבר אין לו תקנה ואז אחז אותו הבעש"ט ז"ל ואמר לו מיכלי ביסט אעם הארץ. ובאותו העת כשבא מהרנית לרו"ד הי' ג"כ כנ"ד ונפל בדעתו נ"כ ענין הנ"ל וסיפר לו רו"ד זאת המעשה : ואחז אותו בידו ואמר לו מיכל, ביסט אע"ה ובוה כיוון לו מחשבתו שחשב אז ונתבהל ונשתומם מאד בראותו בעיניו כי לא נעלם מאתו כל מחשבותיו ורעיונותיו העולים על לבבו ומאז נמשכו אליו בהתקרבות גדול מאד וכו' כמובא בספר „כוכבי אור" חלק אנשי מוהר"ן סימן ג'.

(ז) ואח"כ מחמת שתיכף שמעו אשר אצל רבינו ז"ל

העיקר הוא להיות אצלו על ר"ה וכו' הבינו שא"א להיות שם שמונה ימים רצופים ולהתמהמה עד ר"ה על כן נסעו תכף לביתם ובאו בחזרה על ר"ה וכמדרומה שאז היה ג"כ מעשה שרימו רבינו ז"ל למוהרנ"ת וצוק"ל שיאכל עמו ביחד ונתבייש לאכול עמו ואח"כ נתחרט על זה כל ימי חייו (והר"י אברהם ז"ל הסביר את זה על פי התורה ס"ב ויסב תקרובתא מלכא במלכא ע"י אכילה).

(ח) וכשבא מוהרנ"ת ז"ל על ר"ה ראה שיש אנשי שמתפללים כראוי והתקנא בהם מאד כי הוא לא היה יכול אז להתפלל בכוונה כראוי ואח"כ שמע מרבינו ז"ל התורה בחצוצרות סימן ה' ואמר שלא היה לו שום השגה בהתורה הנ"ל אלא היה נראה לו הפשט של הפסוק און שמעת תוכחת חיים וכו' כי זאת היה נצרך לו מאד כדי שיתורץ לו עיקר הקושיא של חותנו ה"ר דוד צבי ז"ל מה שהחסידים חולקים זה על זה ובר"ה הנ"ל לקח מוהרנ"ת ז"ל עמו את ר' זלמן הקטן שחוא ג"כ לא היה מסכים עם השתית יין שרף ואמר לו מוהרנ"ת ז"ל אתה שייך אצלנו ומקודם זה זמן רב היה מעשה שכעס מוהרנ"ת ז"ל על ה"ר זלמן על שהיה בכעס על החסידים על שמשכנו התפלין שרו על יין שרף ואח"כ הבין מוהרנ"ת ז"ל שצדקו דבריו של ה"ר זלמן הקטן הנ"ל

(ט) אח"כ בעשרת ימי תשובה נכנס לרבינו וצוק"ל:

אבנייה ברזל

וסיפר לפניו כל לבו ויאמר לו רבינו ז"ל, און ווייטער
 איז גוט אז מירעמ זיך אויך וכו' ואז בשבת חשובה אמר
 רבינו ז"ל התוויה וי קרא את יהושע ואז היה לו הרגשה
 גדולה כמבואר בחיי מוהר"ן ובעשרת ימי תשובה נתן לו
 רבינו ז"ל הנהגות לפי שיריש נשמתו חיי פרקים משניות בכ"י
 ומעת לעת בשבוע לא יאכל דבר מן החי ויהיה נעור פעם
 אחד שני ימים ולילה א' רצופים ואח"כ נסע לביתו ובשמחת
 תורה נחקבצו כזה אנשים מאנשי שלומנו אצל מוהר"ת
 ז"ל לשמח בשמחת יום טוב ונזכרו בגדולת רבינו זצוק"ל
 ובהזמירות שלו, האבין זיי זיך גירראפעט אויף די ווענט
 מגודל הרביקות והגעגועים, והי' להם חרטה גדולה על
 מה שלא נסעו על כל ימי החנ לרבינו זצוק"ל, וע"כ הפכימו
 בדעתם ליסע תיכף במוצאי יום טוב אחר הבדלה, ובאותו
 העת שהיו אנשי שלומינו בבית מוהר"ת זצוק"ל הי' רגיל
 מוהר"ת זצוק"ל לכנוס בכל פעם לחדרו בכדי להשלים החיי
 פרקים משניות, וכראות אביו את זאת נתפלא על זה שבכל
 פעם הוא בורח מן האנשים לחדרו ואין זה דרך כבוד ושאל
 על זה את המשרת בבית ואמר לו שהוא לומר בעת הזאת
 החיי פרקים משניות שצוה עליו רבינו זצוק"ל ועוד סיפר לו
 שנמכם ביניהם ליסע תיכף במוצאי יום טוב אל רבינו
 זצוק"ל ואז חרה אפו מאד על זה כי לבנו שהוא למדן גדול
 כזה נתן רבינו זצוק"ל תיקון חיי פרקים משניות ועוד מפני

הנמיעה, ואמר למוהרנית וצוקי'ל בכך לא הבא עוד אל ביתי
 ואעפ"כ נסע מוהרנית וצוקי'ל עם אנשי שלומנו במוצאי יום
 טוב ומצאו עוד את רבינו וצוקי'ל יושב על השלחן עם בעלי
 בתים שהי' רגיל לישב בש"ת עם הבעלי בתים לבד אע"פ
 שהיו אז עוד ג"כ הר"ש אייזיק ור' יודי' שלא נסעו לביתם
 מפני ריחוק הדרך ואז זמרו אנשי שלומינו בשוק, צהלי
 ורוני יושבת ברסלב". ואז אמר רבינו וצוקי'ל התורה מ"ח
 על אשר מעלתם בי, והוא פלא כי היא תורה של סוכות,
 אך רבינו וצוקי'ל המתין עם התורה כי הי' רוצה העיקר
 שישמע מוהרנית וצוקי'ל.

(י) אח"כ נסע מוהרנית וצוקי'ל לביתו ולא הלך לבית
 אביו רק לבית זקנו אבי אביו הר"ר יצחק ז"ל מדאנציג,
 ואח"כ עבר שם הר"ר דוד צבי חותנו וסיפרו לו על חתנו
 מוהרנית וצוקי'ל כי נעשה חסיד והי' להם ספיקות לקבל
 ממנו גט פטורין, כי זוגתו היתה מרוצה לקבל ממנו גט
 וגם אביו הר"ר נפתלי הערץ יעץ אותה לקבל דייקא גט
 פטורין, ושאל ר"י דוד צבי, לערינט ער האטש' ותען
 ותאמר שהוא לומד דוקא הרבה יותר מבתחילה, ואמר
 אליה כיון שכן אני אומר שלא לקבל ממנו גט, ותאמר
 אליו, ומאין אקח פרנסה' ויען ויאמר אליה, ביי אזוי אמאן
 ווילסטו פרנסה' מיט דער נאז זאלסטו אקערין אין אים
 גיבען ברויט, תקח מדת מלח ותמכר בשוק ותתן לו

פרנסה, אחיכ נתפשרו שיסע לפרקים בשביל מסחר ושלע"ע
לא יסע לרבינו וצוק"ל עד חנוכה היינו על זמנים הקבועים,
והוא הי' מוכרח לתווך עמהם מפני השלום.

(יא) אחיכ עמד פ"א להתפלל ולא הי' יכול להתפלל
כראוי ורצה ליסע לרבינו וצוק"ל אך הי' ירא מפני הצווי
הנ"ל והי' מר לו מאד וחשב בדעתו הלא בסמוך בכרסלב
יושב איש שיכול להאיר לי ואני אינני יכול לנסוע אליו
ויתיעץ בנפשו שכאשר יאכל אביו סעודת הצהרים בתוך
כך יסע לרבינו וצוק"ל וקודם סעודת ערבית יוכל לבא
בחזרה לביתו ולא ירגיש אביו בזה כלל, וכן עשה ונסע,
ובאמצע הדרך ירד גשם שוטף כביר, ובכן בא אל רבינו
וצוק"ל בלילה ונכנס אל רבינו וצוק"ל אחר תפלת ערבית
וסיפר לרבינו וצוק"ל את כל המניעות, ואמר אליו רבינו
וצוק"ל, אז עם איז גאר שלעכט ציהט מען זיך צום אמת ווי
איז פארט דער אמת? ואז אמר לו רבינו וצוק"ל כל התורה
קייב צהר תעשה וכו', ואחיכ נסע לביתו אל זקנו הר"ר יצחק
הנ"ל ויאמר אליו מה הנחת עצמך על חיי אביך, כי אביו
הי' לו מיחוש של חולי מעיים רחיל ואז מחמת הכעפ
נתעורר בו החולי מעיים הנ"ל ר"ל.

(יב) אחיכ הי' מעשה מנסיעת חנוכה המבואר בחיי
סוהר"ן, ובימי סוהרנית, אחיכ הי' מעשה שהשיא רבינו
וצוק"ל את בתו שרה למעדוועדובקא עם בן הר"ר ליב

אבנייה ברזל

יז

דאבראוונער ושלחה אשת רבינו זצק"ל לנעמרוב לקנות לעקיך כדי ליקחו למעדרוועדובקא ונודע למוהרנית זצק"ל מזה ורצה ליסע על החתונה והבין שעתה מי יודע אם יניחו אותו עוד לבא לביתו אם יסע כעת לרבינו זצק"ל כי הבין שיהי' מוכרח להיות שם עד אחר חג הפסח מחמת שהדרך רחוק מאד ולקח אתו עכ"פ (שטערין טיכעל) של זונתו כדי שיהי' לו עכ"פ איזה חפץ יקר וחשוב, אח"כ נתייעץ עם חבירו הר"ר ליפא אודות זה, ואמר לו שאם תקח השטערין טיכעל בוודאי יהי' גט כי תתבייש שלא יהי' לה במה לידך לביהכ"נ, אלא יותר טוב שיהי' לך בטחון, וישמע לדבריו ולא הי' יודע הדרך למעדרוועדובקא ויישב עצמו ליסע לק"ק לינוץ ושם יחודע הדרך למעדרוועדובקא וכן עשה ונסע ללינוץ ותיכף כשנסע הר"ר נתן הבין אביו שססתמא יהי' שם אצל הר"ר גדליה מלינוץ, זכ"ן שלח אביו שליח עם אנרת להר"ר גדליה שכאשר יבא בנו ר' נתן תיכף ישלח אותו בחזרה כגזירת כיבוד אב, ומחמת שנתעה הר"ר נתן בדרך ע"כ בא השליח ללינוץ עוד טרם שבא הר"ר נתן וכאשר בא ללינוץ ונכנס לבית הר"ר גדליה ושאל אם יוכל ליכנס אליו והשיבו לו שהוא ישן כעת ועוד סיפרו לו מהשליח של אביו ותיכף שאל הדרך למעדרוועדובקא ונסע לרבינו זצק"ל תיכף בעוד שהר"ר גדליה הי' ישן עוד ובדרך פגע את הר"ר יודיל בכפר א' וקרא אז ר' יודיל את הטגילת

ובתחילה הי' מעיין בכוונות האר"י וצוק"ל בסידור של מוהרנ"ת שהוא הי' מתפלל עם כוונות האר"י ע"פ צואת רבינו וצוק"ל, ובאו לרבינו וצק"ל קודם סעודת פורים, ותיכף כשבאו לרבינו וצוק"ל ישבו לסעודה ואז אמר לו רבינו וצוק"ל, שושן פורים איז אויך איום טובי [וח"א אמר כי שושן פורים הוא ענין יהושע] והי' על החתונה ואמר אז רבינו וצוק"ל שזמר אז ניגון ובוה הניגון קרא לכל האבות הקדושים.

(יג) ואז הי' מוהרנ"ת פסח במעדרודובקא אצל רבינו וצוק"ל, ומנהגו של רז"ל בלילי פסח הי' לישב עם בני ביתו אצל השלחן לקיים על כל פנים פעם אחת בשנה ושטח את זכוי וע"כ לא ישב אצלו שום אורח אל הסדר, ומוהרנ"ת הי' מתפלל עם כל המנין בחדר הפנימי ובחדר החיצון ישב רבינו וצוק"ל על הסדר אצל השלחן, ואז שמע רבינו וצוק"ל את ברכת ההלל של מוהרנ"ת ואמר אשרי האם שיש לה בן כזה ואז אחר התפלה כשרצה הר"י נתן לצאת הוכרח לצאת דרך חדר של רבינו וצוק"ל, ורבינו וצוק"ל כבר ישב על הסדר וראה אז מוהרנ"ת את רבינו וצק"ל יושב על הפדר ונהנה מאד, ואמר אשרי לו שעל כל פנים זכה לראות את רבינו וצק"ל יושב על הסדר פעם אחת כל ימי חייו.

(יד) אחר הפסח כשנסע בחזרה עם רבינו וצק"ל לביתו אז הי' אצל הרב ר' גדליה ז"ל והתפללו אנשי שלופינו בקול רם ובפרט מוהרנ"ת וישאל הר"ר גדליה את

רבינו זצוק"ל, הוא כשנכנסין למלך נכנסין בקול דמטה דקה והשיב לו רבינו זצוק"ל, איך האלט פון אמאלדיגע חסידים וואס זענען אריין גישפרונגען מיט דעם פאר שטאלצינעם ארביל אין היכל המלך אריין.

טו) ובקיץ הי' מעשה שנסע הר' נתן אל רבינו זצוק"ל ואז הי' הר' ברוך זצוק"ל בטולטשין ואז נסע רבינו זצוק"ל להר"ר ברוך וביקש מוהרנ"ת מרבינו זצוק"ל שיקחהו אתו ולא רצה רבינו זצוק"ל והפציר בו עוד הפעם. ואמר לו רבינו זצוק"ל, פארשטייסט. מ'שטייט דיר ניט אהן ווי אזוי דוא וועסט מיר אנקוקען? והבין מוהרנ"ת זצוק"ל שאינו צריך להתעקש עמו ונסע רבינו זצוק"ל לבדו. ונהנה מוהרנ"ת מזה כל ימי חייו, ובא רבינו זצוק"ל אל הר"ר ברוך וכאשר ישב רבינו זצוק"ל אצלו הי' מתאנח, ויאמר לו הר' ברוך על מה אתם מתאנחים, והשיב לו רבינו זצוק"ל שאני מתגעגע לבא למדרגתו ואמר לו הר"ר ברוך הוא אתם כבר כצדיק פלוני, השיב לו כבר הגעתי למדרגתו, ויחשוב לו כמה מדרגות של צדיקים עד שבא למדרגת הבעש"ט ז"ל ואמר רבינו זצוק"ל שגם למדרגתי הגיע ושהגיע לזה בעת שהי' י"ג שנים (ואז דחף אותו הר"ר ברוך עד שכמעט נפל מן העליה עד שבאה אמו מרת פייגא ז"ל מעולם העליון ולא הניחתו ליפור) ומאז התחיל הטחוקת ביניהם, וקודם לזה הי' מעשה ששאל הר"ר ברוך לאחד שנסע אל רבינו זצוק"ל, מה עושה

אבנייה ברזל

כ

הפליטעניק שלי, והשיב לו הייתי שם בר"ה והיו מתפללים
שמעולם לא ראיתי תפלה כזו ואמר תורה שמעולם לא שמעתי
תורה כזו, ואמר הר"ר ברוך זצוק"ל וואסזשע איז ער גאט
ואח"כ כשהי' רבינו זצוק"ל בלעמבערג הי' רגיל הר"ר ברוך
לשאל מאחות רבינו זצוק"ל על בריאותו ושלטו פעם אחר
שאלה אותו מפני מה הוא חולק עליו וסיפר לה שפעם אחר
לא ירע פירוש באיזו מקום בזהר וקיבל על עצמו שלא
יחלוק עוד על רבינו זצוק"ל ומיד נודע לו הפירוש של
הזהר, ומאלו הדיבורים חשבה אחות רבינו זצוק"ל שמעתה
אינו חולק עליו ועל כן כשבא רבינו זצוק"ל מלעמבערג
הפצירה מאת רבינו זצוק"ל שיסע אליו ואז בוודאי יהי'
נעשה שלום אמתי, ואמר אז רבינו זצוק"ל שאפילו יבא
מלאך מן השמים ויאמר לו שהר"ר ברוך דודו הוא בשלום
עמו ג"כ לא יאמין לו אך מחמת שאין דרכו להתעקש על שום
דבר ע"כ אני מוכרח ליסע, ונסע, וכו' באותו שבת בקיץ
הראשון שר מוהרנ"ת שנסע אז רבינו זצוק"ל להר"ר ברוך
הי' אז מוהרנ"ת אצל הר"י יודיל ואצלו היו כתבים
מן התורות שנאמרו קודם שנתקרב מוהרנ"ת ולקח אז מוהרנ"ת
אלו הכתבים אצלו והסתכל בהם כל יום השבת קורש
וכמעט כל הלילה, ונכנס אז בלבו שכעת יוכל לקיים הצווי
שר רבינו זצוק"ל שיהי' ניעור שני ימים ולילה, שבכל הלילה
הי' מעיין בכתבים, ומחר יבוא רבינו זצוק"ל לביתו ולא יהי'

לו פנאי לישן ואח"כ יצטרך ליסע לביתו וגי'כ לא יוכל לישן וכן הי' :

טיז) ובימי הקיץ הנ"ל כשראו אומץ לבבו וכו' התחיל אביו מחדש להתפיים קצת ועכ"ז גירר עליו בי"ב ואז היתה רגילה אשתו לשלוח אליו את גיסו לבית המדרש לדבר עמו בשביל עסק פרנסה, כי בביתו לא הי' לה פנאי לדבר עמו כי תיכף כשאכל אכילתו רץ לבית המדרש ללימודו, ככן הלך גיסו לבית המדרש ודיבר אתו מה יהי' אודות פרנסה. ויען לו רבי נתן עם כ"ז הלא מוכרחין למות, ובוה הלשון : די ביסט טאקי גירעכט נאר וואס זאהל איך פארט טהאן מען וועט אבער פארט מוזען ליגען מיט די פיס צו דער טהיר ואח"כ לאחר זמן הי' מעשה שחלה הבן—יחיד של גיסו הנ"ל והלך גיסו אל הארון הקודש ובכה ואמר שהוא נותן את עצמו בשביל בנו ונתקיים כן, כי תיכף ומיד התחיל בנו להתרפא וחוא בעצמו נחלה ומת, וכתב אגרת להיר נתן שיראה להשגיח על בנו והזכיר את דברי מוהרנ"ת שאמר, הלא מוכרחים למות, ואמר איי טיט מיר באנק, איי איהר זענט גירעכט און האט גוט צו גיטראפין אז מיוועט אמאל ליגען מיט די פיס צו דער טהיר, ואמר: אוי בין איך דייך טקנא ואח"כ התפשרו עם הר"ר נתן כי יסע לבארדיטשוב רק לקנות יסחורה אבל שאר הפירדות לא יהיו עליו כלל, ועשה כן וכו' וכמונא באריכות בספר כוכבי אור בחלק אנשי מוהר"ן.

ופיא בתחלת ההתקרבות ראה מוהרנ"ת אצל רבינו
 זצוק"ל ספר שבחי האר"י ז"ל ושאל אותו ממנו ואח"כ
 כשהחזירו שאל אותו רבינו זצוק"ל וואס האסטו דיר עפ"ם
 ארום גענעמען פון דארט ענה ואמר מה שכתוב שם שר'
 חיים וויטאל זצוק"ל הי' עניו והי' בעיניו שפל מאוד וכשנכנס
 אל האר"י ונתקרב אליו והוא התחיל לשבח ולפארד
 טאד והי' אצלו פלא גדול מה זאת. ואמר אליו הלא אני
 יודע בעצמי את שפלותי וכו' ומעיב מרומם ומשבח אותי כ"כ
 ענה האר"י זצוק"ל ואמ"ל בעקבותא דמשיחא במיעוט פעולות
 יגיעו למדרגת ר' עקיבא ומה שתפס לו דוקא ר' עקיבא כי
 מבואר בכתבי האר"י ז"ל שר' חיים וויטאל היה לו נשמת
 ר' עקיבא. ענה רבינו זצוק"ל ואמר לו, אט דאס האב
 איך טאקי געטיינט' כי זה הענין בעצמו הי' ג"כ אצל
 מוהרנ"ת זצוק"ל שהי' בעיניו עניו ושפל וסבלן ממש
 א שטיקער בלאטע. כאשר רבינו זצוק"ל בעצמו העיד עליו
 וכשנתקרב לרבינו זצוק"ל והוא שבחו ופארו וכו' והיה
 אצלו חידוש ופלא ומוזת מתורץ לו כנ"ל. פי' אמר מוהרנ"ת
 זצוק"ל שבתחלת התקרבותו לרבינו זצוק"ל אם לא היה
 רואה אצל רבינו זצוק"ל מנורות של כסף (זילבערנע
 לייכטער) לא היה מתקרב (כמובא בחיי מוהר"ן שזה מה
 שהאנשים כשרים מלובשים וכו' כי אפילו השי"ת כשרצה
 דיתן לנו התורה הלביש א"ע בסיפורי מעשיות כי כל

ספר בראשית וכו' ע"ש.) ומוהרנית זצ"ל הי' מסיפר כשנתקרנתי לרבינו זצוק"ל האב איך מיון סוח אין גאנצען אוועק גילייגט כאילו אין די שום שכל, וכששמעתי דיבור מרבינו זצוק"ל האב איך א שטיקעל שכל נאך א דיבור נאך א שטיקעל שכל, וכן אמרו עליו מגדולי אנשי שדומינו שזהו החילוק בין מוהרנית לשאר תלמידי רבינו זצוק"ל שהם ידעו שרבינו זצוק"ל הוא העיקר אבל הם ג"כ (וענען עפ"י) יש להם איזה דעת אבל מוהרנית ידע בעצמו שהוא בלעדי רז"ל אינו כלום נאר ניט כאין ממס. אשרי לו :

שיחות וסיפורים מרבינו ז"ל.

(א) רבינו זצוק"ל אמר פארבענדיוון אין עסין איז תאוות אכילה (היינו שמדקדק איזה מאכל אוהב לאכול וכו') וכמו שמספרין מר' נחמן טולטשינער זצוק"ל שמעולם האט ער נישט צו געזאלצען דאס עסין :

(ב) רבינו זצוק"ל דיבר עם בתו שרהיקי ז"ל מענין הכנסת-אורחים ושבה מאד מאד גודל המצוה הזאת כדי שתרגיל את עצמה בכך. והיתה דואגת איך יכולין לצאת ידי חובתו בזה אמר לה רבינו זצוק"ל א אורח נאך א שטיקעל בולקע און א שטיקעל טישטיך :

(ג) בעת שדיבר רבינו זצוק"ל כשאדם בצער, ודוחק, שרייט ער נאר אנדירש מעומקא דליבא, וסיפר אז, אז מ'האט אים געצויגען אבלאז דריי טאג ואמר, אז איך האב אבער

דענסטאל גישטאק גישריגען צו השי"ת :

(ד) רז"ל אמר א יוד בעדארף בעטין ער זאל האבען
א סך קינדער ווי אזוי זיי וועלין זיין, ווארין אז משיח וועט
קומען און וועט פארעכטען די גאנצע וועלט וועט זיין
א תיקון צו אלע דורות ער אדם הראשון :

(ח) פעם אחת קודם פסח היו מטיחין בסיד בית
רבינו זצוק"ל בכרסלב והיו מוציאים את כל כלי הבית לחוץ
בנהוג ועל הכלים הנשארים היו פורשים ווילאות שלא
יהלכלכו ופרשה בת רבינו זצוק"ל מרת אדיל על הזייגער
כיפת ראש (קאפין טיבעל), וכאשר בא רבינו זצוק"ל אל
הבית וראה זאת אמר לה ניש מיט אזוי א זאך פארשפרייט
מען, ווארום עס איז פעהאנדין היינט אועלכע פארטישטע
מוחות וואס אפילו דאס איז זיי מבלבל :

(ו) פעם אחר בראש חודש כשהיו מתחילין להתפלל
הודו כנהוג הלך רבינו זצוק"ל אל מקום ר' נפתלי שהיה
מתפלל ג"כ שם ואמר לו נפתלי, מקוה, ויען ויאמר
אלך אחר התפילה ואמר לו רבינו זצוק"ל בראש חודש
דארף מען פריער גייען אין וואסער אריין : ותיכף חרץ
הר' נפתלי הטלית ותפילין והלך אל המקוה :

(ז) כשהלך רבינו זצוק"ל לנחם את בתו אדיל והיתה
קובלת ומתנצלת לפניו על שיש לה צער גידול בנים הרבה
רחמנא ליצלן, והי' בעלה הר' יוסקי ז"ל יושב בצד א'

זבנייה ברזל כה

והיא יושבה בצד השני ורבינו זצוק"ל ישב ביניהם ענה רבינו זצוק"ל ואמר. גלויבט מיר די וועלט וועט אייך נאך מקנא זיין מיט דיינע קינדער, דו וועסט נאך דער לעבין קינדער (ורמו בידיו על הר' יוסקי והפך פניו אליה וסיים) און קינדס קינדער וכן נתקיים. כי הר' יוסקי לא האריך ימים רח"ל אך היא האריכה ימים וזכתה לראות בנים ובני בנים :

(ח) בערב ראש השנה האחרון באומן אחר הזכור-ברית נכנס מוהרנ"ת לרבינו זצוק"ל לחדרו ענה רבינו זצוק"ל ואמר לו בזה הלשון : אונזערע צרות אונזערע יסורים מעמין גרויסע פערייל און שרהקין קליינע פערייל. שלבתו של מפורסם פלוני קנה לה חותנה הר' ליב מדובראוונע גרויסע פערייל ורבתו שרה (גיב כלתו) קנה קליינע פערייל. (ט) דרכו של רבינו זצוק"ל היה בהעלם גדול שאפי' לפני חותנו הי' מסתיר את עצמו מאוד. ובעת שנסע חותנו בחורף על הנהר הנקפא וראה את רבינו זצוק"ל שהלך אל הנהר למוט ביחד עם הנערים הקטנים וסבר חותנו שאינו לומד כלל. והוא היה מכנים אורח גדול וכל הצדיקים היו רגילים להתאכסן אצלו. ופי' נתאכסן אצלו אחד מתלמידי המגיד וסיפר לפניו צערו שלקח לחתן נכד הבעש"ט אבל אינו לומד כלל, ואפילו העברי בודאי שכח ואמר האורח שבודאי אינו כן כי ירא לדבר על נכד הבעש"ט, וחותנו של

רז"ל התווכח אתו עד שאמר לו האורח איב אתן לו, ליינען
 והתחיל לנסות את רבינו זצוק"ל בהמשנה הכלב והגרי
 שקפצו מראש הגג (בב"ק) והתחיל רז"ל ואמר הכלב והגרי
 שקפצו מארש, ונתבייש האורח הנ"ל מאד, ויאמר לו חותנו
 הלא אמרתי לכם שאפילו העברי שכח, ועם כל זה לא
 הקפיד על רבינו זצוק"ל לפני חותנו מפני שהיה ירא
 לעשות איבה ושנאה לחותנו עליו מחמת שהוא מורע
 הבעש"ט. אבל אח"כ פגע ברבינו זצוק"ל תחת כותל הבית
 בהצנע שא"ל היתכן כזאת, הלא אתה נכד הבעש"ט ונכד
 ר' נחמן מהארירענקא וחותנכם פזר לנדן סך רב מחמת
 היחוס ואתה לא תלמוד כלל עד שאפילו העברי שכחת
 ובתוך אלו הדברים נתן לו שני הכאות על הלחי ורז"ל בכה
 הרבה ולא ענה אותו דבר. ואח"כ הי' מעשה שהאיש הנ"ל
 נסע בדרך דרך היער ושמע קול צעקה ויאמר להבעל-עגלה
 שיטה אזנו, והטו אזניהם ושמעו שזה קול אדם
 והטה הוא אזנו יותר ושמע שזה קול תפלה וירד האיש
 מן העגלה והלך אחר הקול ובא עד מקום רבינו זצוק"ל
 ומצאו מעושף בטלית ותפילין וצועק בקולי קולות עד לב
 השמים ומביבו היה כמו נהר מן הרמעות והבכיות
 והתפלל הללויות בפסוקי-דזמרה ונתבהל מאוד והמתין לו
 עד שרבינו זצוק"ל סיים את תפלתו ואז התחיל לבקש
 ממנו שיטחול לו על ההכאות והולזולים ויאמר אליו רבינו

וצוקיך שלא ימחול לו עד שיבטיח בודאי שלא יפרסם הדבר כל ימי חיי רוז' אבל זאת פעל אצלו שיחזור אל חותנו ויאמר לו שלא יתערב בדבריו ולא יפריד אותו מדרכו כי אין אנו יודעים פשטים על נכדי הבעש"ט ז"ל ומחמת שהוא האריך ימים אחר רבינו זצוק"ל סיפר כל המעשה הנ"ל לפני הר' חייק"ל אחר הסתלקותו עה"ש :

(י) רבינו זצוק"ל אמר אזוי ווי די וואס קריגען אויף מיר ווייסען נישט פון מיר אזוי די וואס האלטין פון מיר ווייסין אויך נישט פון מיר נאר נתן נפתלי אביסעל :

(יא) על החתונה של בתו מרת מרים שנסע רבינו זצוק"ל עם בני ביתו להרב לוואלטשטיק מחמת כבודו של הרב. ואח"כ סיפר הרב את צערו לפני רבינו זצוק"ל שיש לו עינים רעים ואמר רוז' איך ווייס איך ווייס דו האסט שרעכטי אויגען. זאלסט האבין גוטע אויגען וואלסטו צו מיר גיפארין אויף חתונה נישט איך צו דיר :

(יב) פעם אחת הי' הרב מחמעלניק אצל רבינו זצוק"ל בכרמלכ והיו צריכים להמתין עליו במעודה יען שהלך קטנים ובין כך סיפר רבינו זצוק"ל המעשה מהעיגול ואמר אז רבינו זצוק"ל אם הוא הי' צריך לספר מעשה כזאת כמה הכנות הי' צריך לעשות מקודם :

(יג) פעם א' סיפר רבינו זצוק"ל לבתו אדיל ממפורסם אחר שתשע שנים הי' מתפלל בהתלהבות מאד יען :

שחתול גררה והקישה אצל הדלת ונדמה לו שהחסידים דוחפים את עצמם אצל הדלת. ואחר כך נודע לו שהוא חתול נמצא שהי' מתפלל לשם החתול רחיל.

(יד) דרכו ש' רבינו זצוק"ל בקטנותו הי' בהצנע והי' דרכו ליתן להבעל עגלה של חותנו איזו סכום לנסוע עמו בכל בוקר קודם אור היום בחורף על קבר, (כסדומני) של ר' ישעי' מיאנאווע ובא בחזרה עוד קודם אור היום עד שלא הרגיש חותנו מאומה. פעם אחת בא חותנו וראה שהסוסים מלאים זיעה והבין שהלא דבר הוא ושאל למשרתו והוכרח להגיד לו האמת.

(טו) רבינו זצוק"ל אמר לפני מוהרנ"ת והייתי רגיל בנדרים, שאל אותו מוהרנ"ת הלא על פי הגמרא אין נכון לנדור, והשיב, דאם מיינט מען אזוינע שלימעזאלניקעס זוי איהר.

(טז) אמר לענין קעסט, שאפילו אם זורקים הכרים לחוץ אך מכניסים אותם בחזרה לבית או לא ירחיק עצמו מן הקעסט לילך אל המשא ומתן וליסחור, ודיבר מוהרנ"ת מזה ואמר שהני טילי בתורתו אומנתו אבל אם לומר קצת והשאר הוא מבטל מלימודו מצוה לדבר עם האברך הזה שירך לסחור במשא ומתן ויקבע עתים לתורה.

(יז) איש א' עשה סוכה יקרה ועלה לו בסכום רב וביקש את רבינו זצוק"ל על קידוש להסוכה והלך עמו מוהרנ"ת

אבנייה ברזל כט

ודיבר מוהרנית שהסוכה אינה על פי הדין, ורבינו זצוק"ל שתק ומחמת שמוהרנית הסתכל תמיד על פני רבינו זצוק"ל כיון שראה שרבינו זצוק"ל שתק וישתוק גם הוא, ובדרך בחזרה לביתו אמר רבינו זצוק"ל למוהרנית יהודי שפייגע עצמו כל כך ומוציא כל כך הוצאות על הסוכה אתה רוצה לעשות שאלות לפוסלה מחמת חומרות.

י"ח) כשהי' רו"ל בלעמבערג ביקש אותו א' בעל מכנים אורח גדול שהיו אוכלים אצלו הרבה אורחים ואמר לו רבינו זצוק"ל הלא יש לך בלא זה הרבה אורחים ויאמר לו האיש הנ"ל אני רוצה לעשות מצוה בכם ענה לו רבינו זצוק"ל איב אני בעצמי אני רוצה המצוה בי אעפ"כ הפציר בו כל כך עד שהוכרח להבטיחו שיאכל אצלו סעודה אחת וכן הוה אח"כ אמר רבינו זצוק"ל שהיה מקנא אותו שהי' יושב כמו גישר יוד עם חסידים, ולא עוד כל הגושי יודין כשנוסעים מהם נותנים להם מעות והוא נתן לכל א' מעות. י"ט) מוהרנית הי' לו צער גידול בנים רח"ל ולא הי' מספר לרו"ל מפני שהי' דבוק בעבודת השיי כל כך וזה הי' אצלו העיקר לדבר עם רבינו זצוק"ל אך מחמת שהי' אז הגיל לספר כל מאורעותיו לפניו זצוק"ל הי' נכנס צערו בתוך סיפורו. ופי"א אמר אליו רו"ל נכנס קצת במוחי ענין הצער גידול בנים שדך אך על זה תתן לי מעות ואמר לו מוהרנית הן חשבתי מכבר בדעתי לעשות לכם

זבנייה ברזל

ששה כסאות (ביינקלך) אמר לו רבינו זצוקיל לא מפני ההתקרבות כי בשביל זה אני צריך ליתן לך מעות. כי זכאה מאן דאחיד בידא דחייביא אך על זה הניל אתה צריך ליתן לי מעות, וכן היה, שעשה לו ששה כסאות והיי לו חמשה בנים ובת אחת :

(ב) אחד עשה כסא לרבינו זצוקיל ושאל אותו רזיל כמה זמן עשית אותה ענה לו בחצי שנה ושאל אותו רבינו זצוקיל האם כל היום עשית אותה, ענה לו לא רק בכל יום עברתי שעה אחת (כי היתה כסא נאה ומצויירת בציוורים נאים). אמר לו רבינו זצוקיל. אזוי! האספו מיר אין זינען גיהאט אהאלב יאהר אלרע טאג א שעה :

(כא) פעם אחת, באו אנ"ש אל רבינו זצוקיל וחסר א' מהאנשים שלא הי' חשוב כל כך ושאל רבינו זצוקיל היכן הוא? והי' תמיהא גדולה לאנ"ש על שאלתו עדין, ואמר רבינו זצוקיל מפני זה אני מוכרח לנסוע ללעמברג. (כב) פ"א נסעו אנ"ש מנעמרוכ לברסלב לרבינו זצוקיל זהתעו מאוד בדרך ונסעו כל הלילה ובדרך ראו שבאו בחזרה לנעמרוכ. וכשבאו אח"כ לרבינו זצוקיל וסיפרו לו הנסיעה הנ"ל אמר הכל הוא בשביל אחד שלא רצה בלב שלם, והוא הי' ר' ליפא, איהר זאלט גיוועזן איינעם אראפ ווארפין :

פעם אחד אמר רבינו זצוקיל וואס יודין פארטאגין

אקדמותי מיט דעם נינון :

כד) אחד שאל את הרי גרשון נכד הסגיד מטיראוויצע זצוק"ל ספר לי איזו גדלות רבינו זצוק"ל ויאמר אליו שלש דברים א. אם הי' מסתכל באחד אפילו מאחוריו תיכף היה מרגיש האיש. ב. שכשפניו היה לפעמים מצופה בזכובים ולא נשא ידיו להכריחם מעליו. ג. פ"א הוכיח אותו רבינו זצוק"ל על שאינו מתפלל כראוי. והי' קשה לו שהוא היה מתפלל בהתלהבות ובכוחות גדולות ואמר אליו רבינו זצוק"ל ניט דאוונען און מיינען אז מידאווינט, והיה קשה לו עוד יותר אחיב לעת ערב כשנכנס עם רבינו זצוק"ל לבית צוה עריו רבינו זצוק"ל לכנוס קודם ורבינו זצוק"ל הלך אחריו עד מקום רז"ל והוכרח אז להתפלל מנחה סמוך לרבינו זצוק"ל ונתפעל אז מאוד מתפלת רבינו זצוק"ל והרגיש שמעולם לא התפלל : פעם אחד רצה רבינו זצוק"ל ליתן לו עשירות ולא רצה וכו' כטובא באותות ומופתים :

כה) פ"א נסע רבינו זצוק"ל בדרך ועבר דרך עיר זשירין ושם היה אחד ממקורביו ר' יהושע ושמע רבינו זצוק"ל שמתפלל מנחה והוטב בעיניו מאד, וכל מי שבא אליו אמר לו : אָה האט מיין יהושע'לע גידאווינט מנחה ומוהרג'ת סיפר ולי אמר א שטיק מנחה".

כז) פ"א אמר רז"ל שלשה דברים פעלתי אצל השמי. א) דאם גדלות האב־איך שוין פון אייך צובראכען

ווי אזוי איהר וועט דאווינען וועט מען זאגען, איי ער איך
 א בראסליווער. כ) איין עבירה וועט אייך קרענקען עם
 וועט אייך שוין ניט באקומען אפילו איהר וועט טאהן וועט
 דאס זיין אהן הענט און אהן פיס. ג) מפורסטים של שקר
 וועט איהר זייער פנים ניט אן קיקען איהר האט שוין
 פארזיכט אונגארעישען וויין.

כז) מעשה שהי' בשבועות או בחנוכה שאמר רבינו
 זצוק"ל בעת שהי' יושב על השולחן עם אנ"ש, ווער האט
 דאס אין זיך אזא עזות צו האבען ציי מיינ טיש א הרהור
 רח"ל ואמר, איך מיינ ניט טשערינער ניט ברסלבר ניט
 טעפליקער, ושיראוויצער לא הזכיר, והבינו מי הוא אותו
 האיש, כי הי' שם אחר מטיראוויטצע שלא הי' לו שלום
 בית כשתי שנים ותיכף קם רבינו זצוק"ל מן השלחן ונכנס
 לחדרו והאיש הנ"ל עמד על הפתח ובכה הרבה מאד וגם
 אנ"ש בקשו מרבינו זצוק"ל בערו והאיש הכטיח שיעשה
 תיכף שלום עם בני ביתו.

כח) פ"א שאל מוהרנ"ת את רבינו זצוק"ל מפני מה
 מסתיר את עצמו מפני הרב מבארדיטשוב והשיב להתקרב
 אלי אינו יכול אלא אם יעשן לי את הלולקע וזאת אי אפשר.
 ופעם אחת הי' חתונה בבארדיטשוב והי' שם כמה
 צדיקים וגם הרב ר' ברוך זצוק"ל וייעצו להניח את הזקן
 בחרם, אך הרבנית של הרב ז"ל לא הניחה כי אמרה שאין

אבנייה ברזל

לג

רצונה שיהי' נעשה זאת בעירה כי הזקן הי' דרכו לשלוח לה סכומים הגונים לחלקם לעניי בארדיטשוב כדי שתחזיק אתו, אח"כ אמר רבינו זצוק"ל משום זה לא יראה עוד את המלאכים כי דרכו הי' כשאמר הודו להי' כי טוב כי לעולם חסדו, והי' פורט בפיו הקדוש המלאכים מיכאל גבריאל זכו', ואמר מלאך זה אומר כך ומלאך זה אומר כך, ובעת שהי' מזכיר שמם הי' רואה אותם ועכשיו לא יאמר עוד, ואמר רבינו זצוק"ל, פרעגט זיך ביי די בארדיטשובער וועט איהר הערין אז הער זאגט שוין נישט מחמת שהוא איש אמת ובאם שאינו רואה אינו אומר:

כט) פעם אחד נסע הרב הנ"ל בדרך ופגע את הר' יצחק חתן המגיד מטיראוויצא ונתבהל מאד מצורתו, ושאל למי הוא מקורב ואמרו לו שהוא מקורב לרבינו זצוק"ל, ענה ואמר, אה ווא איך פאר דאך ארום, זעה איך אז ווי עפעס רעכטס האט ער פארכאפט:

ל) המעשה המובא בימי התלאות כשהיו הר' נתן והר' נפתלי בבארדיטשוב אצל הרב ואח"כ כשהלך הר' נתן ברחוב פגש באחד ממקורביו ושאל אותו היאך יכלתם להיות ~~ע~~ יחד, היכול להיות שלא ידבר, השיב לו, אם הי' פותח את פיו היינו אוהזים בזקנו ואוטררים לו, דו אלטער שפז והיינו מקיימים עליו מאמר תוהיק לא תעמוד על דם רעך: דא) אחר השבת הגישו דייני העיר לפני הרב שאלה קשה

כמדומני שאלת עגונה, ודרכו של מוהרנ"ת הי' כשנסע בדרך לקח אתו שולחן ערוך גדול, וכשעיינו בהשאלה לקח מוהרנ"ת את השולחן ערוך והראה להם את הדין ושם היו מונחים כתבים מהתורה, אנכי, והבין הרב שהם של רבינו זצוק"ל ולקח אותם והסתכל בהם ואמר, אָה ווא ער קאן דערנין? והבינו שאינו מרגיש בהם אפילו כמו הקטן שבאנשי שלומנו שמשום שמסתירים ממנו מן השמים.

(לב) ער הגמרא האי צורבא מרבנן וכו' מוסיפנא לי, והקשה רבינו זצוק"ל וכו' מלאך המות אוהב לת"ח אלא דאיתא כיון שעברו רוב שנותיו של אדם ורא חטא טובטח שלא יחטא ע"כ מוסיף לו עוד שנים כדי שלא יהיו רוב שנותיו.

(לג) אחר שאל את רבינו זצוק"ל מדוע אין שום ספר מכם כמו השבחי הבעש"ט שיש מהבעש"ט זצוק"ל והשיב לו רבינו זצוק"ל מהיכן נעשה השבחי הבעש"ט לאחר הסתלקות הבעש"ט נתקבצו התלמידים וסיפרו כל אחד מה שידע והקיבוץ הי' אצל ה"ר גדליה והוא ידע כל המעשיות מהבעש"ט זצוק"ל ושוב אחד הי' ג"כ יודע מעשיות ומזה נעשה השבחי בעש"ט, וכמדומה שה"ר גדליה מליניץ עשה את השבחי בעש"ט, אח"כ אמר רבינו זצוק"ל בזה הלשון ס'וועט פון מיר אויך זיין וואס צו דערציילין.

(לד) מגילת סתרים הראשון בעת שנסע רבינו זצוק"ל

בדרך מצאדיושין לברסלב ועברו קאזאקין והתחיל רבינו זצ"ל לדבר ממדינת רוסיא ומה שיהי' עד ביאת הגואל ומביאת הגואל עד תחית המתים, וישב אצל רבינו זצוק"ל הר' יוסקא חתנו עם מוהרנ"ת והר' נפתלי זצוק"ל ושני אנשים מטעפליק ישבו על המדרגה של העגלה מזה ומה אח"כ רצה מוהרנ"ת לחזור איזה דיבור עם הר' יוסקי וראה מוהרנ"ת שאינו יודע כלום, רק סיפר שזאת שמע שאמר רבינו זצוק"ל לבסוף א בויס מיט גילדענע בלעטער, וגם השני אנשים מטעפליק לא שמעו כלל, וכשראו הר' נתן והר' נפתלי זאת הבינו שרבינו זצוק"ל רוצה שיהי' בסוד וכן הי', וע"כ כתב מוהרנ"ת המגילת סחרים בראשי תיבות:

לה) מגילת סחרים השני נאמר אחר פטירת הילד הק' די שלמה אפרים ז"ל בעת שקבלה אשתו של רבינו זצוק"ל לפני הר' נתן והר' נפתלי על רבינו זצוק"ל: א. שאינו מסתכל על עצמו, ב. מפני מה הוא מטלטל עצמו בדרכים, ג. על שהניח שיסתלק הילד, ואמר רבינו זצוק"ל להר' נתן ולהר' נפתלי אדרבה תהיו אתם דיינים, איהר איז אשאר דאס קינד ונתן קולו בבכי ובדמעות שליט עד שברחו הר' נתן והר' נפתלי מלפניו מפני הבושה וזאת מובא בחיי מוהר"ן ובימי מוהרנ"ת, בבקר הי' היאר צייט של האריו"ל אמר להם רבינו זצוק"ל מפני מה ברחתם אם לא ברחתם הייתי מספר לכם שיינס, כמבואר קצת, ואמר אז התורה

אבנייה ברזל

סיה ויאמר בועז אל רות וכו'. אחיב קרא אותם ופתח את הדלת של הבית המדרש שהי' אצל בית רז"ל ואז הי' הרב מברסלב בבית המדרש ולא רצה רבינו זצוק"ל שיהי' בעת הסיפור, וכיון שפתח רבינו זצוק"ל את הדלת פתח הרב הנ"ל את הדלת השני' ויצא לחוץ, אז הלך רבינו זצוק"ל תיכף ומיד וסגר את הדלת וסיפר להם שנית את המגילת סתרים :

(15) רבינו זצוק"ל אמר כששוכבים בעצימת עינים חצי שעה אע"פ שאין ישנים היא התחדשות המוחין, עוד אמר לאחר שצריכין לשמור את הלינקע זייט, שאם אין לו אלא כר אחד יניח אותו תחת הגב כי להראש אינו מוזק כ"כ אם אין לו כר, ואמר שצריכין לשמור השינה, מידארף היטין דעם שלאף עוד אמר אז מען חאפט זיך אויף בדארף מען זיך אויף הייבין אין מיט דעם שלאף בעדארף מען זיך אפ רעכניען נאך דעם דאוונען :

(16) רבינו זצוק"ל אמר שצריכין לבר ילד להעמיד פאקין קודם רבע שנה, ווארום אויב ניט הוא כמו שופן דמים, אפילו אם דרים הרחק מן העיר וליסע אפילו בזמן שהקור גדול להעמיד פאקין קודם רבע שנה :

(17) אמר על איגערקעם שצריכין שלא ליטול קליפתם לגמרי כי קליפתם היא קליפת נוגה וצריכים לברר ממנו הטוב, וטשטע שבכל דבר קראוי לאכוד הקליפה של

אבני"ה ברזל

לז

צריכים להניח קצת מחקדיפה כדי לברר הטוב ;
(לט) פ"א הי' נער קטן ישן אצל רבינו זצוק"ל ושמע
שרבינו יש לו התבודדות תחת הסדין בהתלהבות עצום
ונתעורר מאוד והלך הנער אל רבינו זצוק"ל וגיפה את
הסדין. ואמר לו אני רוצה להיות איש כשרי ואז לימד
אותו רבינו זצוק"ל לשפוט את עצמו אם למד באותו היום
יתן תורה ויחפול שלמחר ילמוד יותר, ואם לא יתפלל
היתכן וכו' : (והר"י אברהם ז"ל אמר שמפני זה נתן לו
רבינו זצוק"ל התבודדות הנ"ל מפני שהוא בעצמו עסק אז
בזה ביותר) וכמדומה שזה הנער הי' הר"ר שמואל יצחק ;
(ס) זקנו של הרב מטשערדין אמר עליו רבינו זצוק"ל
שיש לו חסיד א' בעיר ברסלב, ופ"א התענה מסבת לשבת
ואמר רבינו זצוק"ל שהי' צריך לפעול איזה דבר והשתמש
עם עבודה של הר"י חיים שרה"ם ואמר אז מה שטובא
בהשיחות לא בחנם הי' הבעש"ט הבעש"ט שהי' לו
תלמידים כאלו :

(מא) פ"א הי' רבינו זצוק"ל על חתונה והי' שם ברחן
והחליף את בגדיו פעם על כומר ופעם על מפורסם (רבי)
אז אמר רבינו זצוק"ל אט איז מען א מלאך אט איז מען
א גלח :

(מב) פ"א הי' רבינו זצוק"ל על חתונה והיו רגילים
שעם הכרי זמר הי' אחד מכה בתוף והי' צועק פרייליך.

פרייליך, ובתיך שהי' מכה וצועק הי' מתנמנם ונתן לו אחד הכאה על הלחי ואמר לו קלאפ פרייליך והי' בוכה קלאפ פרייליך, אז אמר רבינו זצוק"ל א פאטש גיחאפט און פרייליך גיקלאפט :

מג) על החתונה שר בתו שרה'קע הי' הטכה בתוף נכרי וצוה רבינו זצק"ל לשרחו :

מד) השיחה נוקם ונוטר כנחש, נאמרה בוואך נאכט של היוד ר' יעקב ז"ל ואחר הברית כשבאו אליו אנ"ש אמר להם רבינו זצק"ל נאך וואס פארט איהר צו סיר איך האב אייך פיינד :

מה) רבינו זצק"ל אמר אפירו מאיו שוין א ערדיכער יוד אין דעם גילגול ווער ווייסט וואס מהאט אן גיארבעט אין יענעם גילגול :

מו) דרכו של רבינו זצק"ל הי' לילך אחרון של פסח דבתו הצדקת אדיר והיא היתה שכבדתו בשני קניידליך והיא היתה לה צער גידול בנים ר"ל פעם אחד אמר לה רבינו זצק"ל בשכר שני קניידליך יהיו לך שני בנים שהעולם יקנאו אותך בהם ונתחרטה כל ימיה על שרא נתנה לו יותר אפשר הי' לה יותר בנים :

מז) בתו מרים הקפיד מוהרנית זצק"ל על חמ"י שלא הניחה לרקוד עם רבינו זצק"ל על החתונה שלה ובשביל זה לא הי' לה בנים, ויש בזה הרבה לדבר ע"פ

התורה סי' כ"א כי התורה שייכת להנ"ל :

מח) פ"א ה"י יושב רו"ל בחדר מיוחד בשלש סעודות כדרכו תמיד ובבית הגדול ישנו מוהלג'ת ור' נפתלי ושלח אליהם את המשרת לומר להם שיזמרו זמירות ותיכף כשמוע מוהלג'ת התחיל לומר אח"כ שאר רבינו זצוק"ל א' מדוע לא הייתם מזמרים והשנית כשציותי לומר ה"י צריך ר' נפתלי לומר כי ה"י לו קול נגינה ורבינו זצוק"ל ה"י משתיקק שיהי' חזן שיוכל לומר וגם יהי' איש כשר :

מט) בעת שהי' רו"ל בא"י הבטיח להר"ר אברהם ז"ל קאליקסער כי תיכף בשיבא לחוץ לארץ תיכף יסע אל הרב מלאדי הר"ר שניאור זלמן לדבר עמו בענין מעות ארץ ישראל וקיים זאת כי בבואו לביתו לא ירד מעגלה ליכנום לביתו אלא תיכף נסע להרב מלאדי ובבואו לשם דיבר עם שני אנשים של הרב מענין חב"ד ורבינו זצוק"ל ביקש מהם שיפרשו לו איזה ענין אח"כ ביקש את רבינו זצוק"ל לומר לפניו תורה ולא רצה ואמר הרב תורה בערך שמונה שעות ואמר רבינו זצוק"ל שבדבר זה האט ער צו גיטראפין שסיים אז על הפסוק רחמ"ך רבים ה' עם איז אוף. דיף גאט אנרויס רחמנות, פ"א ה"י הרב זצוק"ל בכרמלב אצל רבינו זצוק"ל בעת שנסע למעזבוז ואז ה"י עליו המחלוקת של הרב ר' ברוך זצוק"ל ואז אמר רבינו זצוק"ל לאנשים שרו על הרב חנו כבוד לשר אלק' ושאל רבינו זצוק"ל את הרב האם

אבנייה ברזל

מ

אמת מה שאומרים עריכם שיש לכם שמונים אלף חסידים ויאמר אליו הרב, שיש לו חסידים מלמדים וכל א' יש לו קופה של צדקה בשבילו והנערים מאחר שנותנים צדקה בשבילו מסתמא לא יהיו מתנגדים עליו והרב התנצל את עצמו אז לפני רבינו זצוק"ל על הרב הר' ברוך זצק"ל ויאמר אליו רבינו זצוק"ל פעטערבורג זענט איהר אובער ניקומען פעטער ברוך וועט איהר ניט איבער קומען וכו' :

(נ) פ"א הי' סעודה אצל מרת אדיל בת רז"ל באומן שבאו אליה הנבירות מהעיר וישבו כנהוג הגברים בחדר א' והנשים בחדר אחר ואנ"ש דברו בניהם איזה זמן וסברו הנשים שכבר ברכו אנ"ש ברכת המזון ואמרה להם אדיל שעוד לא ברכו ברכת המזון ווארום מיין טאטינס לייט אז זיי בענטשין הערט מען ותיכף נשמע כמו רעש מאנ"ש קול הברכת המזון וכו' :

(נא) פ"א בא הר' בער מטשערין אל רבינו זצוק"ל על שבת ולא על השבת שהי' לו קביעות לבוא אל רבינו זצוק"ל ושאל אותו רבינו זצוק"ל מדוע לא באת על שבת שאתה רגיל לבוא והשיב לרבינו זצוק"ל שהי' אצלו נכד הבעש"ט מפני זה לא הי' יכול לבוא, ויאמר לו רבינו זצוק"ל הצרכת לקחת מקל ולהכותו מפני שאינו יושב בביתו על התורה ועל העבודה ופרנסה יתן לו הש"ת :

(נב) זה הכלל שכל התורות קודם שרצה רבינו זצוק"ל

לומר תורה צוה לאנשי שיתפללו מנחה בכונה גדולה כמו בערב יום כיפור ויתוודו. ובראש השנה הי' אומר תורה בין השמשות מיום אי לב' בשבועות ג"כ כמו בר"ה ושמעתי שפי"א ישב רבינו זצוק"ל לומר תורה בחג השבועות. אחר מנחה בעוד שהיתה החמה זורחת וישבו כל הלילה אצל השלחן והתפלל ערבית בתוך הסעודה וישבו עד שהחמה התחילה עוד הפעם לזרוח בבקר יום השני ענה רבינו זצוק"ל ואמר, די זון קער זיך פאר חידושין זי האט איבער גילאזט מענטשין ביים טיש און האט צריק גיפונען די אייגענע מענטשין ביים טיש ושמעתי אשר רבינו זצוק"ל לא הי' ישן בשבועות ב' הימים והלילות. רבינו זצוק"ל אמר בשבועות איז דער עיקר דאס אויף זיין און הושענא—רבה דער עיקר דאס זאגין :

(נג) המעשה מהינוקא בעת שנסע רבינו זצוק"ל עם ר' שמואל יצחק סיפר הר' אברהם זצוק"ל ואמר כי אלו התינוקות קשה שיחיו וזה הי' חידוש של רבינו זצוק"ל שחיי ל"ח שנים וחצי שג"כ הינוקא הר' נחמן חטופא שהתנבא על משיח וכו' :

(נד) איתא בחיי מוהר"ן בהשיחות שר' שמעון זכה שישמש את רבינו זצוק"ל אחר הסתלקותו כמו ששימשו בחייו ויש בזה מעשה עייש וזה הוא המעשה שאחר שבא ר' שמעון מעבר לנהר דאן ביקש מרבינו זצוק"ל שיבטיח לו שישמשנו

והבין שרבינו זצוק"ל אינו רוצה ושתק, ולאחר זמן ביקש
 עוד הפעם מרבינו זצוק"ל שיבטיח לו כני"ל והזכיר אז מרבינו
 זצוק"ל את המעשה שהציר אותו פ"א מן המיחה בעת שנסעו
 מכפר אוסאטין למערדוועדווקי או להיפך שנסעו בשיפוע ההר
 והבין ר' שמעון שהעגלה תתהפך והיו אז כולם בסכנת מות
 כי הדרך היה מלא אבנים וחפירות וקפץ הר' שמעון מהעגלה
 ועכב את העגלה והציר את כל האנשים והשיב לו רבינו
 זצוק"ל אודאי האסשו גוט נימאכט ורימוז לו דמשום זה לבד
 אינו יכול לזכות עדיין לדבר גדול כזה ושוב שתק הר' שמעון
 לאחר זמן ביקש עוד הפעם מרבינו זצוק"ל וסיפר לו רבינו
 זצוק"ל האיך שאמו באה אצלו בחלום מפני מה שאינו
 מבטיח לו על זה וע"כ הבטיח לו אז וסיפר הר' נחמן
 מטולשטין שמוהרנ"ת קינא אותו מאד, והר' שמעון הנ"ל
 בא פ"א מא"י לעשות שידוך עם בנו מחוץ לארץ והי' אז
 בשבועות הגדול אצל מוהרנ"ת ואמר אז על מוהרנ"ת אה
 וואה חשבתי שזה תלמיד רבינו זצוק"ל ולבסוף הוא רבינו
 בעצמו דער רבי אליין ואמר אז לחתן המגיד משיראהווצי
 הלא אני מבין על גוטיין יוד שהשלכתי כל המפורסמים
 וקרבתי את עצמי ליונגיל (בחור) קודם החתונה, כי נתקרב
 מרבינו זצוק"ל קודם חופתו זאג איך דיר אז היינט איז ער
 מנהיג הדור :

נה) רבינו זצוק"ל אמר על ר' אהרן זצוק"ל מברסלב

אבנייה ברזל

מג

אז נישט נאר אים דארפען מיר דאנקען וואס ער איז ביי אונז רב, נאר אפילו די פערד וואס האבן איהם גיבראכט זפ"א אמר עליו איך האב אים גיגעבן א בירור הסדמה אין פסקינען שאלות : זפ"א אמר אז אויף אפיינדיל וועל איך איהם אקעגין טראגין משיח :

(נו) מעשה מבת רבינו ז"ל שבא רבינו הקי לביתה והיתה חולה מאוד וישב רבינו הקי בצער ג' זנרדס ובא אליו הבעש"ט ז"ל ואמר לו מה אתה כיכ בצער אמר אליו הלא ביתי כיכ חולה אמר לו הבעש"ט הלא מה שכתב בתהלים פסוק מגדיל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם (פי' מגדיל ישועות. מלכו מאן מלכי רבנן. ועושה חסד השי"ת עושה חסד למשיחו למי שמשית ומספר מהם לדוד ולזרעו עד עולם זהו רבינו וי"ח שבאים מזרע דוד הע"ה) וסיפר אז רבינו ז"ל המעשה מהמהרשי"א לבתו אדיל והיה לה רפואה : (ני"ל המעשה שהובילו אותו לקבורה והיה שם באוסטרה טומאה וכו' שכל מי שהלך דרך שם המיר דתו וכל מת וכו' ובעת שהוליכו המהרשי"א דרך שם וכו' ונבלעה הבית תפלה שלהם וכו' וסיים אז מגדיל וכו') והיא סיפרה לכמה חולים והיה להם רפואה וכן ר' נחמן מטולטשין ז"ל גיכ סיפר והיה כן וכו'.

(נו) ועוד היי מעשה מאדיל בת רבינו שהיתה חולה (ני"ל כאב שניים) ונכנס אליה רבינו הקי ואמר לה שתצייר

במחשבתה שטוב לה מקודם וענתה לו הלא איך יכולין להצטייר במחשבה הלא מרגישיין כאב גדול ואמר לה רבינו הקי הלא המחשבה יש לה כח גדול אם תצייר יהיה כן : ופי' היתה חולה מאוד ונכנס אליה רבינו הקי ואמר לה אם תהיה בשמחה יהיה לך רפואה וענתה הלא איך יכולין להיות בשמחה ואמר לה רבינו הקי עוד יהיה זמן שאת תהיה בשמחה מאוד ועיכ יהיה לך רפואה וכן היה (ועיין באריכות באותות ומופתים) :

(נח) פי' אמר רבינו הקי אם הי' לי רבי כמותכם (ווען איך האב אזא רעבין) הייתי הולך ברגלי (וואלט איך צי פיס גינאנגען) ועמד שם אחד מן הצד ושאל לרבינו הקדוש ובחזרה מאי ענה לו רבינו ז"ל ובחזרה הייתי רץ :

(נט) פי' שאלו אנשי רבינו הקי ענין חצות אם יכולים להיות נעור עד חצות ולומר חצות והשיב להם רבינו הקי שעיקר העבודה של חצות הוא לקום מהשינה ולומר חצות : (ס) לרבינו הקי היו מקורבים ר' מתתי' ליב מיפאלי ור' יעקב בעל מגיה והם היו אחים ורבינו הקי קירב יותר את ר' מתתי' הנ"ל כי היה יותר ירא שמים והיה לר' יעקב חלישות דעת כי הוא היה אחיו הגדול והרגיש בזה רבינו הקי ואמר לו בזה"ל וואס איז אזוי קשה איין מאל. שטייט אין דער תורה ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו און ווידער עם שטייט דאך ואיש כי יהיה טהור ובדרך לא היה ור' יעקב

אבני"ה ברזל

מה

הגיל היה בעל מגיה והיה דרכו עפ"י רוב להיות בדרך :
(סא) פ"א אמר הבעש"ט ז"ל אם היה לי זוגתי הראשונה
הייתי עולה למרום באמצע היום בשוק מעזבוו לעיני כל ולא
כמו אליהו שעלה במדבר, ופ"א אמר רבינו הקי אם הייתי
יודע גודל הענין של הזוג הראשון הייתי אומר קרענקין
זאלסטו און לעבין זאלסטו כי זוגתו היתה חולה זמן רב :
(סב) פ"א היה מדבר מוהרנ"ת ז"ל עם רבינו ז"ל
מהצדיק ר' הירש לייב סאליק אז ער האט גימאכט זייער
גוט אין יודישקייט ווארין ער איז זייער פרום וענה רבינו
ז"ל אפילו ער זאל זיין ווי אזוי פרום דער עיקר איז
וואס ער איז גיווען קלוג ;
(סג) ר' שמעון ז"ל ביקש את רבינו ז"ל שיעתיר עבור
הילד שרו (שהיה חולה מאד) שיתרפא ואדמו"ר ז"ל לא ענה
לו כלל ואח"כ ברילה ישבה אשתו אצל העריסה של הילד
והתפללה על הילד כדרך הנשים ובבוקר בא ר' שמעון אל
רבינו ז"ל וכשראה אותו רבינו ז"ל אמר לו בלשון תימה
הראית [גודל כח התפלה] שנחתם כבר גור דינו למות והיא
בתפלתה לא די שפעלה שיחיה אף פעלה שיאריך ימים
שהועירה תפלתה של אשתך שיתרפא ויהיה לו עוד אריכות
ימים וכן הוה שהילד שב לאיתנו והאריך ימים הרבה
קרוב לשאה שנים :
(סד) הרב ר' יצחק מחארשיוואטע שהיה מקורב

אבנייה ברזל

לרבינו זצוק"ל היה לו אח ולקחו ראנדאר אחד לחתן לכפר
 חסמוך לראריד שישב על התורה ועל עבודה שהיה בחור
 טוב. והוא כשהיה שם ולא היו לו החברים נתבטל מלימודו
 ויצא מביהמ"ד אל הנהר והיה שם נפח שעשה מלאכתו
 והביט על הנפח ועל הרגים שצודין שם, ועמד כך בלי מבוש
 עליון ובלי חגורה, ופיא נסע רבינו זצוק"ל דרך שם. וראה
 האברך הנ"ל איך שעגלה עוברת והיא מלאה מאנשים ועל
 השטאגעס שמבחוץ עומדים אנשים מכאן ומכאן והבין שזה
 גוטער יוד ויסע דרך עליו כי שם היה הדרך ונתבייש מעט
 והתחיל לרוץ לביתו. אבל תיכף רמו רבינו זצוק"ל (שנסע
 אז) בידיו שיבא אצלו והוכרח לבא וביקשו ממנו שיראה
 להם אכסניא ושאל אותו מי הוא וענה לו. אמר רבינו זצ"ל
 אזוי מיין יצחק'לם ברודער והוכיח אותו ואמר לו מסתמא
 לקח אותך חוהנך פאר דעם גוטען קינר כדי שתלמוד וכו'
 ואתה מבטל ויוצא להסתכל על הנפח והרגים וכו' עד
 שנתמלא תשובה וחרטה ובושה ובכה הרבה ומאז נעשה
 שתמיד גדול, ורבינו זצוק"ל קירב אותו מאד מאד ואמר
 מסתמא וועסטו וועלין פארין צו מיר ויהיה לך מניעות
 ותשבר אותם. תדע שענין שלי הוא רק ראש השנה. וכן
 חוה ובא על ראש השנה והיה עיף והניח את עצמו לישן
 אצל השטיבל של רבינו זצוק"ל קודם הזכור-ברית וכשהקיץ
 ראה רעש שהאנשים נכנסים עם פריונות לרבינו ז"ל ורצה

אבנייה ברזל

מז

ג"כ לכנוס ושאל מה עושין שם והשיבו לו שעושין וידוי דברים וראה שהאנשים היוצאים פניהם אדומים מיט אויס גיוויינטע אויגין והיה לו חרטה על שבא ומה הי' לו לעשות ודחף א"ע לכנוס עם עוד אחד ותיכף רמו רבינו זצוק"ל להאחד שיצא ויצא. וסגר רבינו זצוק"ל את הדלת ואמר לו נו, זאג מה שהשי"ת ואני ואתה יודעים ולא רצה וענה שאין לו מה להתוודות ואמר לו רבינו זצוק"ל כמה פעמים אמור [היינו התוודה] והוא ענה בכל פעם אין מה להתוודות אז אמר לו רבינו זצוק"ל מיך וועסטו נארען ושטעתי כשאמר רבינו זצוק"ל הדברים הנ"ל הכה עם אצבעו על חוטמו ומשך התיבות, מיך וועסטו נארען" הלא אני יודע מה שנעשה עמך גם בשכבך על משכבך ודחפו רבינו זצ"ל לחוץ. ונסע אחר ראש השנה לביתו. ואחר איזה שנים בא עוד פעם לרבינו ז"ל ואמר עליו רבינו ז"ל איזה ווערטיג ונעשה צחוק ונדרחה מנה ולא נסע יותר ואח"כ אחר זמן רב אחר פטירת רבינו ז"ל דיבר עם ר' מאיר מטעפליק זצ"ל סיפר לו שרבינו זצוק"ל רחקו אמר לו זהו נקרא התרחקות ביי אזא רעכין וואלט איך אפי' פניח א"ע שידוש עלי ער זאל טרעטין אויף מיר (ור"א ז"ל הסביר שרבינו ז"ל קיים אז מה שמביא בס' המדות שאם מקרבין לאדם (לעבוה"ש) והוא מסרב מותר לדחפו בשתי ידים כי רבינו קירב לו מאד ולא רצה על כן רחקו) ;

(מכת"י ר' מאיר אנשין שכתב מר"א ז"ל ור"א הגיהם)

סו) רבינו ז"ל אמר היצה"ר של הכשרים הוא דיבוק.
 דער יצה"ר פון איין ערליכען יודין איז איין דיבוק. עוד
 אמר דער יצה"ר אז ער וויל זיך נעמין צי איין ערליכען
 יודין טשעפיט ער איהם צו איין שגעזן ר"ל. עוד אמר רז"ל
 שכמה צדיקים זענין ערשט אויס גיבראכין גיווארין פון
 זייערע תאוות עהרשט אויף די עלטער (ועם זה נמשך שיחה
 שלי עם ר"א ז"ל שבזה ניחא מה שביאר אביו הר"י נחמן
 טולטשינער ז"ל את מאמר חז"ל אודות זקני ע"ה כל זמן
 שמוקינים דעתן מטורפת וכו' עפ"י משל מסוחר אחר שנמע
 עם בע"ג גוי שיכור שבכל מקום שהגיעו לקרעטשמע נכנס
 הגוי לשתות ושהה עם השיכורים זמן רב אגב הגיעו עם
 הדרך לקרעטשמע חורבה וגם אז ירד הגוי מהעגלה אל
 החורבה ובכל חלון ופתח הפתכל וגנח כשעלה בחזרה על
 העגלה שאלו הסוחר מה זה שגם אצל החורבה ירד מהעגלה
 להסתכל ולגניח. השיב לו הגוי. שזאת עשה בזכרו הראשונות
 הימים הטובים פה שתיתי עם החברים אכלנו ושתינו ושכרנו
 והיינו שמחים ועכשיו אוי ואבוי ע"ז יש לקונן! כן זקני ע"ה
 שמנעוריהם הורגלו בתאוותיהם ולא היה להם שום גענועים
 לשבור איזה תאוה ובכן לעת זקנותם שהיצר מתאוותיהם
 נשאר אבל הגוף ואבריו חרב אין במה למלאות תאוותיהם
 וזוכרים איך שבאברים אלו עשו מה שעשו והיה להם תענוג

אבנייה ברזל

מט

ועכשיו אינם יכולים למלאות חפקיד תאוותיהם אוי ואבוי להם פשוט דעתם מטורפת מכובלת ומשוגע מזה. אבל זקני ת"ח שכל ימי נעוריהם היו מלאי גענועים לאי — התמלאות התאוות ולשברם ולנתחצם ואך בימי הנעורים היו מלאי צער מהתאוות והאברים הנריאים והשלמים המסוגלים להם ובכ"פ ניסו לשברם והיה להם יסורים וכו' אמנם כשהגיעו ימי הזקנה והאברים נחלשו כמו מסכימים לגענועיהם ובכן דעתן מתיישבת עליהם אין להם עוד מלחמ' כמו בימי נעוריהם ועכ"פ בסוף ימיהם זכו למה שרצו :

(סז) פעם פלפלו והתווכחו לפני רבינו ז"ל איזה אנשים באיזה ביאור ופירוש איזה דבר, זה אמר שכן הפשט וזה אמר שכן הפשט וכן שלישי ורביעי אמרו פשטים אחרים עד שאמר רבינו ז"ל על פשט א' שהוא רוח"ק ופשט זה אמר האומר בשם הט"ו וכן שיבח רז"ל את הבאר היטב (אמר הר"א ז"ל שכלל הוא שבאיזה פוסק שגומר הבאר היטב דבריו כן דעתו להלכה) ופ"א התווכח א' עם מורנית ז"ל כפי דבר א' במגן אברהם והאיש היה מסרב מאוד כפי מוהרנית ז"ל עד שמוהרנית ז"ל אמר לו די לך לפלפל עמי המגן אברהם בעצמו היה אצלי ופי' לי דבר זה כמו שאני מפרש לך, ופ"א בא א' לפני ר' נפתלי ז"ל בתימא איך שהבע"ב הפשוטים באומן שהיה דרכו לבלות כל יום השבת על לימוד אוה"ח הקדוש שפ"א היה קשה להבין איזה דבר

אבנייה ברזל

נ

באוה"ח הק' ועסק במחשבתו עד שעל השלחן היה נשען על ידו נרדם ובא אליו האוה"ח בעצמו בחלום וביאר לו הדבר הקשה לו. אמר לו הר' נפתלי אפשר להאמין בזה מגודל הדביקות שהי' לו עם פי' האוה"ח :

סח) אמר רבינו ז"ל על מלה"מ להטית כל העולם בגז"ר וכבר עליו הדבר ובכן העמיד לו עוזרים בכל מקום הרופאים להטית בגשמיות והמפורסמים של שקר להטית ברוחניות. (ופ"א כשהיה מוהרנ"ת ז"ל בטעפליק ונפל לערש דוי ובלא שאלת פיו הביאו לו את הרופא כשבא הרופא הסיב מורנ"ת את פניו אל הקיר ואמר הבאתם לי שריח המלה"מ. איהר האט מיר גיברענגט דעם שריח פון מלה"מ. ופ"א היה נתחב למורנ"ת ז"ל מסמר של ברזל ברגלו והיה לו כאב גדול מזה והביאו לו עלה א' שמסוגל לזה ואמרו לו שהוא רק מצד הסגולה לא מצד רפואה ולא רצה. ענה ואמר אם יש בכוחו לרפאות יש בכוחו לקלקל ג"כ ונתרפא בלי זה בעזהשי"ח) ועוד אמר רבינו ז"ל אז די דאקטורים פאריכטען יאה אמאהל איז נאר ווי מען פארלאטעט אזוי ווי מען לייגט א לאטע, גם אמר פאר צוויי האב איך מורא פאר איין גוי אין פאר איין פאלשין גוטיין יודין זיי ווייסען גאר ניט אזוי ווייט פון זייער כח זיי זאלין דאס ווייסין וואלטין זיין נאך ערגער גיווען הי' ישמרנו. רבינו ז"ל אמר אז מען איז גיזונד דארף מען טוהן און טוהן און טוהן (בעבוה"ש) און

אז מען ווערט ניש גיוונט איז אוועק נילייגט שער און הייוון (ורק לעסוק בעבוהיש המוכרח ע"פ שויע לפי מצב בריאותו) וצריכים לקיים מצות ושמרתם את נפשותיכם וכו' :
(מכתי ר' נתן מטרוצע ז"ל.)

סט) ר' שמעון ז"ל רצה ללמוד א"ע שחיטות ושאל את אדמו"ר ז"ל השיב לו רבינו הק' שילמוד א"ע דאקטארייא אמר לו ר"ש אחם רוצים שאהיה רוצח השיב אדמו"ר ז"ל ובי אין זה רציתה שלוקחין את התרנגור מגלגול של איש זקן והוא תופס אותו בזקנו ושוחטו ומאז ביטר מללמוד להיות שוי"ב

ע) ר' חייקיל ז"ל היה מנגן בש"ק ובתוך הניגון הזרמן לו לומר תיבת אוי ואמר לו רבינו זצוק"ל בשבת אין אומרים אוי :

עא) שמר"נ בעת שאמר אדמו"ר התו' סי' כ"ב מענין תורת ה' ותפלת ה' אמר שצריכין לבוא לביטור כזה עד שיזכה לתורת ה' ולתפלת ה' ושיוכל לומר יהי רצון מלפני ר' מאיר ז"ל סיפר אשר אברך סיפר לפני רז"ל שסיים מסי' נדה ושאל אותו רז"ל איכ אמרו לי מפני מה כשיש לאדם עיה"ר מנהק ופוער פיו דהיינו גענעצין ובסמוך אמר התו' סי' נ"ה בליק"א ושם מרומז ענין הנ"ל :

עב) בעת שאמר אדמו"ר התו' ט' תיקונין אמר מורנ"ת ז"ל שהרגיש קולות וברקים במוחו :

אבנייה ברזל

(עג) שמעתי מאנשים אשר רז"ל אמר על כל דבר תורה חוץ משלשה דברים על מה שכל מה שתינוק עושה הוי חכמה והשנית מה שישנים מניחים היד תחת הלחי והשלישי איני זוכר כמדומה מה שנותנים שלום ביד :

(עד) שמעתי מר"ג פ"א היה ר' בער מחו' של האדיל' בת אדמו"ר ז"ל במירוהויץ ובלידה לא היה לו אש להדריק הנר, והלך לבית א' והקיץ הבע"ב מהשינה ולקח אצלו אש להדריק הנר, ורצה הבע"ב לישון עוד, ואמר לו ר' דוב ז"ל שיש לו קבלה מרבינו ז"ל כשמקיצין א' מהשינה בלידה הוא בוודאי מן השמים ואל יניח א"ע עוד לישן שנית הר' דוב הנ"ל הי' לו מסחר עם שותפים ואח"כ בא לו ידיעה אשר המוסחר לא טוב ויש היוק בהמסחר ובעת שקיבל המכתב לא זו ממקומו וקרא להרב וסיפר לו אשר בדעתו הי' ליקח חלק בהעסק ועשה כך כדי שהבע"ד לא יפתה אותו לשנות מכפי שהי' בדעתו בעת השותפות .

(עה) ר' יודיל מראשיב הי' לו ברית מילה בעש"ק ותומ"י אחר בהמ"ז הלך לביתו וסיפר לאדמו"ר ז"ל ונער בו אדמו"ר ז"ל ע"ז שהלך תומ"י לביתו ואמר הלא יכולים לעת ערב ג"כ לידך למקוה ואם הייתם עוד שם אפשר הייתם מאירים להם איזה דיבור או הייתם מעוררים א' מהם ליתן צדקה והי' מוכה להם ולכם ושמעתי ממחוי' י"ם מטשעהרין שסיפר אשר

במעוודווקע הי' אצל אברך א' שאשתו היתה מקשה לילד עד
 למאד וראה אשר כבר עבר מעל"ע ויותר ועדיין לא ילדה
 זליל ש"ק הלך להרב ר' יודיל ז"ל ובא בעת שאמר שלום
 עליכם וכשגמר שאל אותו ר' יודיל מה אתה רוצה השיב
 שאשתו מקשה לילד ולקח הר' יודיל הפושקעלי של הטוביקע
 ואמר לו פתח הפישקע ולא הי' יכול ואמר לו אתה שלום
 מזלניק תן לי הפשקעלי ואמר לך לביתך ובדרך יתנו לך מז"ט
 זכן הי' בדרך אמרו לו מז"ט שאשתו כבר ילדה. ע"כ מהכ"י
 (עו) פ"א היה רבינו ז"ל אצל דודו ר' ברוך ז"ל ואמר
 אז דודו ז"ל תורה ורבינו ז"ל לא נתפעל מהתורה שלו
 וסיפרו להר"ב ז"ל ואמר הר' ברוך ז"ל ואם אין יכולים לומר
 תורה איז מען שוין קיין גוטער יוד ניט ולא המגיד ז"ל
 ממעזריטש לא ידע מהו ענין אמר יד איז ער שוין קיין גוטער
 יוד ניט גיווען. שמע רבינו ז"ל ואמר א"כ נתנו לי ליינען
 שצריך אני לידע מהו ענין אמר יד ובקרוב אמר התורה
 ס"ו ושם מדבר מענין אמר יד :

(עח) פ"א דיבר רבינו ז"ל עם ר' חייקיל ור' חייקיל
 הסביר לרבינו ז"ל עפ"י חכמה שיכולים לאחוז נחש בראשו
 ולא יזיק זרק רבינו ז"ל את המטפחת שלו לארץ ונעשה
 נחש ואמר לר' חייקיל אחוז אותה בידך ואחוז אותה בידו
 ואמר לו אחוז אותה בידך ניט ווייל איך היים דיר רק
 מחמת חכמה ולא רצה :

אבנייה ברזל

נר

(עח) ר' שמואל יצחק מטעפליק סיפר שפ"א כשהיה בלעסברג עם רבינו ז"ל וראו שהיו מוליכים ראטע אנשי חיל אמר לו רבינו ז"ל שידך ויספור כך וכך שורות ובשורה הזאת יספור כך וכך אנשים אין זאל איהם ארוף ריקען דעם ארבייל וכן עשה וראה שהוא מלובש בתכריכים ואמר רבינו ז"ל שפה הדרך שהמלאכי חבלה מוליכין את האדם להגיהנם. ועוד סיפר ר' שמואל הנ"ל שפ"א נסע עם רבינו ז"ל ודרכו היה אז שצוה להעגלון שיניח הסוסים לידך בעצמם. ופ"א נכנסו לאיזה יער ורשיי ראה מרחוק איזה בית והיו שם חדרים רקים ונכנסו לחדר א' והיה שם איש א' יושב ומשחק בש"ך עם אשה א' ואמר לו רבינו ז"ל איהר קענט מיך, וענה שאינו מכירו. שאל אותו רבינו ז"ל הלא סחרת כוי"כ חטים אצל זה הפריץ, ענה חטים סחרתי ואתכם אינני מכיר וכן הזכיר לו רבינו ז"ל כוי"כ סימנים והוא באחת שאינו מכירו אחי"כ נתן עיניו בו ובזה המשיך אותו אצלו וכשיצא רבינו ז"ל הדרך אחריו עד שר' שמואל יצחק הטת את עצמו מעט לצד אחר נגש הוא אל רבינו ז"ל ורבינו ז"ל דיבר עמו איזה דיבורים והוא בכה הרבה מאוד בדמעות שלישי ואחי"כ ישבו רבינו ז"ל ור"ש יצחק על העגלה ונסעו לדרכם :

(עט) כשנסע רבינו ז"ל לברסלב נסע דרך אומן ואז הי' חמעשה מה שנסע ע"י בית הקברות הישן והוטב בעיניו

אבנייה ברזל נה

כמוכא בחיימ ובימי טוהרנית ואז כשהיה באומן היה שם שוחט אדם גדול ונתקרב אצלו ושאל לרבינו ז"ל אם יסע אליו על ר"ה (כי ידע שענין רבינו ז"ל הוא רק ר"ה) ע"י קבלה מעשיות כי רוב היום עוסק בשחיטת עופות וזה פרנסתו ומאומן לברסלב ערך מאה וויערסט ענה לו רבינו ז"ל לא, אצלי צריכין ליסע בעגלות ובסוסים: כשישב רבינו ז"ל בברסלב נסעו אליו על ר"ה שנת תק"ע ר' אבא שוחט מטשעהרין ובנו ר' שמואל, ור"ה חל אז ביום ב' ג' ובאו על שבת שקודם ר"ה לאומן ובמוש"ק שהוא ערב ר"ה ירד גשם ג' מאוד עד שלא היה שום דרך הטבע שיבואו לברסלב על ר"ה והיה להם יסורים ג' מזה ובא בע"ג אחד ואמר להם שהוא מביאם לברסלב על ר"ה רק שדרש מאתם סכום רב שלא היה להם והוכרחו למכור החפצים שלהם לשלם להבע"ג (והיה להם גביע של זהב להביאו מתנה לרבינו ז"ל והוכרחו למכרו ואמר רבינו ז"ל שיקח מהסים חשיניים והעינים עבור הגביע) ונסעו ובאו לברסלב בערב ר"ה לפנות ערב וקבלו מיד שלום מאדמו"ר ז"ל קודם מנחה ואח"כ כלילה בעת הסעודה אמר אדמו"ר ז"ל לר' אבא הנ"ל בזה"ל מיט וואס זאל איך דיר אפ דאנקין פאר דיא נסיעה. אויף דער וועלט איז ניט כדאי, אין דיר שמואל נא דיר די יוד ונתן לו המרק לאכול וכשבאו לביתם נפטר ר' אבא, ובנו ר' שמואל נתעשר בכ"פ למעלה מעלה מאז הבינו כולם דיבור אדמו"ר זצוק"ל :

שיחות וסיפורים ממוהרנ"ת ז"ל

- (א) אחר קיבל לפני מוהרנ"ת וצ"ל שאין לו דיבורים בשעת התבודדות וגער בו מוהרנ"ת ואמר לו הכי אינך יכול לומר רבונו של עולם ראטיווע מיך זאגט מען טוויזינט מאל רבשיע ועיכ כשאירע פ"א שבא למדן גדול והיו אומרים עליו שהוא יכול ארף דף גמרא בעל-פה וענה ר' עוזר ואמר עוזר קאן טוויזינט מאל זאגין רבונו של עולם :
- (ב) אחר שאל למוהרנ"ת שרצה להיות מקבל ורצה לעזוב את החנות. ואמר לו מוהרנ"ת עכשיו לבך בוער לעבודת השי"ת האלסטו דער ביא ואח"כ כשתפול מזה ההתלהבות ולא יהיה לך פרנסה ג"כ אז יהיה מה שיהיה ולא הסכים לו. אלא אמר לו עשה לך שעורים קודם שתלך לחנות וגם בהחנות בעצמה תבין לך ספרים ובעת שלא יהיה לך קונים תלמוד בהם ותשתוקק לזה שהשי"ת יסבב סיבות לטובה שתפטר לגמרי וכו' וכן הוה שהשתוקק כ"כ ע"ז וכו' כנ"ל כמדומה שהאיש הנ"ל היה ר"ח ליריסמן הזקן:
- (ג) איש אחד רצה לעשות לעצמו מלומדות ואמר לו מוהרנ"ת השכר את עצמך להשי"ת. להחפיל בשביל פרנסה ובפירוש בשביל פרנסה כי זאת אתה מרגיש היטב ומסתמא תתבייש ותחפיל גם על רוחניות :
- (ד) מוהרנ"ת היה רגיל ליקח אורח הנשאר בביהמ"ד אשר שום אדם לא רצה ליקח אותו (מארחי ופרחי) ולקח

אותו הוא, ופ"א לקח אורח שפל כנגדים נבזים מהנ"ל ובנו
לא רצה להתקרב אל השלחן לאכול אצלו סעודת שבת מפני
כיחה וניעה והוסען שלו והכה אותו מוהרנית וכשבא אל
רבינו זצוק"ל ודרכו היה לספר הכל לפני רבינו. זצוק"ל ואז
אמר לו רבינו זצוק"ל איין מאהל וויל איך טאקע זאלסט
נעמען א אורח הגון כדי שתוכל לדבר עמו תורה און וידער
א קינד שלאגט מען בתמיה :

(ה.) פ"א אמר מוהרנית זצוק"ל די צדיקים וואס איך
ווייס אז זיי זענען גיווען צדיקים אויב זיי זענען נאך גיווען
צובראכין אזוי ווי איך ווייס איך ניש ווי עם וועט זיך גיפינען
גן עדן פאר זייערט וועגין

(ו) אחד שאר למוהרנית אם יקרא את שם בנו נחמן
ע"ש רבינו זצוק"ל או אייזיק (כסתמא על שם אחר
ממשפחתו ששמו היה אייזיק) ואמר לו מוהרנית זצוק"ל
שגם אייזיק הוא על שם רבינו זצוק"ל, שפ"א הי' רבינו
זצוק"ל בבראד והעלים את עצמו שלא יתפרסם ונכנס בכמה
בתים ובכל בית היה לו אמתלאות וסיבות אחרים עד שבכל
בית היה ניחא להם כניסתו ולא היה קשה להם כלל ובכל
בית קרא את עצמו שם אחר ובבית אחד קרא את שמו
אייזיק, והשם אייזיק עלה על כולנה ואמר רבינו זצוק"ל בזה
הלשון און פאר וואס איך האב מיך גירופען אייזיק וכו' ולא
סיים: (והר' אברהם ז"ל הסביר כי כל אייזיק נקרא ג"כ יצחק

ופחד יצחק זה ראש השנה ורבינו זצוק"ל אמר כי כל ענין
שלו הוא רק ראש השנה :

(ז) מוהרנ"ת זצוק"ל אמר לענין המתנגדים זיי זאלין
מיר ניט מעהר טוהן נאר וואס זיי זענין מיר מקפח פרנסה
לא הייתי דואג כלל ווארום איך האב ב"ה בטחון, וכך היה
שהאיש שהיה (ר' יצחק טשערוועצער שמו) אצל משה
חינקים שנתקרב לרבינו זצוק"ל ע"י מעשיות שסיפר לו משה
הנ"ל היה נותן למוהרנ"ת קמח בהצנע וגם היה רגיל ליתן
לאנשי-שלומינו גבינה וחמאה והיו רגילים אנשי שלומינו
לוטר ווארעניקעס זענין מיר ב"ה ניט דזעדנע, ומשה צוה
שאותו לא יקפחו פרנסתו :

(ח) הרי יצחק הנ"ל אם כי לא היה ידוע להמתנגדים
לאוהב כ"כ את מוהרנ"ת זצוק"ל אבל גם זאת חרה להם
שראו שאינו מחרף ומקלל אותו כטוהם ובכן ניסו להסית
את משה חינקעס שיפטרהו מן משרתו בהרחיים שלו אבל
נקודה טובה זו נשארה בו שמיאן בדבר וכמדומה שהיה לו
צד קרבות עמו קצת ש"ב :

(ט) פ"א דיבת מוהרנ"ת מענין הקיבוצים של יין-שרף
שהתחלה היתה מחמת שראו אז הצדיקים שטוב להתקבץ
יחד כדי לדבר דבורים טובים ובפרט מדיבורי הבעש"ט זיע"א
שהאיר אז בעולם ועל זה הוכרחו לשבת על מעט יין-שרף
כדי שעייזו יהיה קיבוץ אבל אח"כ נתמעטו הלבבות ונתרבו

התאוות ונשארו רק על הייש לבדו ע"כ רבינו זצוק"ל ראה את זאת ודחה זאת לגמרי ופי' אמר רבינו זצוק"ל איך קאן שוין נישט פערטראגין זייערע פראזניקים (מועדים) ואצל רבינו זצוק"ל היה רק קיבוץ של תורה וחפילה ושיחה מהתכלית לבד. וזאת היה נראה למוהרנ"ת זצוק"ל מאוד. אך אח"כ בימי הר' נחמן טולטשינער התחירו להנהיג לשתות טעה ואמר הר' נחמן זה הוא מנהג יפה שלא ישתכרו ע"י ויוכלו לדבר ע"י דיבורים טובים מהתכלית :

(י'ד) מוהרנ"ת אמר שרבינו זצוק"ל חיבר יחד הטוב מן הפרושים והטוב מן החסידים, היינו שהפרושים העיקר אצלם הוא התורה הקדושה אבל מהתפלה הם רחוקים. והחסידים העיקר אצלם היא התפלה אבל מהתורה הקדושה הם רחוקים ורבינו זצוק"ל כללם וחיברם יחד דהיינו לעסוק בתורה ותפלה יחד :

(י"א) מוהרנ"ת אמר לענין מה שמשה ח"נקים אמר שרוצה למכור הצדקות שנתן לרבינו זצוק"ל אמר מוהרנ"ת שרבינו זצוק"ל הוא בעל כח גדול שאעפ"כ לא יוציא מרבינו זצ"ל. שבת הוא בחינת נשמה לכל השבוע ולהכי כלתה המלאכה ביום השביעי שאז נגמרה הנשמה ויאמר אלקים יהי אור זה בחינת תפלת ה' שאז לא היה שום אדם שיחפול והוכרח השי"ת בעצמו להתפלל :

(י"ב) פי' היה הר' נחמן מטולטשין מייגע א"ע כל

היום בעשיית הסוכה של מוהרנ"ת וצוק"ל שהיה דרכו לאכול
 אצל מוהרנ"ת ובעת אכילה אמר הר"י נחמן למוהרנ"ת שאם
 מייגעין א"ע כל היום בעשיית הסוכה אזי טועמין טעם
 אחר בהסוכה, ואמר לו מוהרנ"ת וצוק"ל זאת לא טעמת
 עדיין לצעוק כל היום רבנו-של-עולם הטעימני נא טעם סוכה
 איזה טעם שטועמין אח"כ, בהסוכה:

י"ג) פ"א סיפר מוהרנ"ת שפ"א בערב פורים (בתעניה
 אסתר) צעקתי להשי"ת הצילני מקליפת המן עמלק כאילו המן
 עמלק עומד עלי מיט אדראנג :

י"ד) בכרמלג היה איש אחד משוגע ודרכו היה לצעוק
 „מיין זיידע האט גיהאט טויזונט רענדלאך" ופ"א כשישב
 מוהרנ"ת בסעודה שלישית בא המשוגע הנ"ל והתחיל לצעוק
 כדרכו הנ"ל ומחמת זה נתבלבל השולחן ואז התחיל לדבר
 מוהרנ"ת מהמדרש שהשי"ת יש לו אוצר משוגעים והזכיר אז
 פאמר האריו"ל שכ"א מחמת העבירות שלו היה ראוי להיות
 משוגע וכמובא בהתורה אשרי תמימי, ובהתורה כי מרחמם
 אך נשארו בו ניצוצי הדעת, ואמר אז בזה הלשון די גאנצע
 וועלט איז משוגע „און איך אויך" נאר איך האב גיקאנט
 א קלארין' לבסוף סיים אז פון א משוגינעם קאן ווערין אזא
 שמועס דארף מען משוגעים אויך :

ט"ו) פ"א היה ישן הר"י נחמן טולטשינער בחדר מוהרנ"ת
 ושמע שמוהרנ"ת אמר אז תיקון חצות ואמר אתה יודע רזי

אבני"ה ברזל

סא

עולם (דו ווייסט דעם סוד פונים רעבין) ווי דער רבי אין
א סוד בא דער וועלט ואותי קרבת לרבי כזה והתחיל לבקש
להשי"ת שיציית את רבינו זצוק"ל ויתקרב אליו באמת :

מי"ז) אחד מאנ"ש אמר פ"א שמה שמוהרנ"ת משיג
בריל הי בעת שאוכל הטייגליך אינו משיג הר" מאשלי בעת
הקידוש ורצו לדחפו מביהמ"ד, בתוך כך בא מוהרנ"ת וסיפרו
לו ואמר להם מה אתם רוצים לרחוף אותו הלא דיחפו
אותי (שבשבילי אמר כך) :

י"ז) פ"א שאל מוהרנ"ת את אחד מאנ"ש מדוע לא בא
לסעודה ע"ק והשיב לו שהיה על התונה של אחותו ושתק
מוהרנ"ת וענה אחד מאנ"ש בקול ואמר אמור לחכמה אחותי
את :

י"ח) אמר וואס מיר שמוסען אדורך אין א פראסטין
פיטוואך וועט קיין אנדערער גושער יוד ניש משיג זיין
אין גן עדן :

י"ט) פ"א באו אנ"ש אל מוהרנ"ת וחסר אחד מהם ושאל
עליו היכן הוא ואמרו שלא בא ואמר אני מרוצה כך
ואמרו לו מה היה אילו היה בא אמר הייתי מרוצה כך :
י"ט) כשרצה מוהרנ"ת ליסע לבראד כי הי' לו רמזים
פרבינו זצוק"ל ליסע לשם ורצה ליסע להדפיס את הליקוטי
הלכות כי במדינת רוסיא לא יכלו להדפיס כי הי' מהז' ספרים
שלא הניחו להדפיס (היינו ספר הזוה"ק וספרי הרב וכו')

מטעם שאמרו שעושיין את העולם עצב וטרה שחורה והוצרכו
 לנסוע חוץ למדינה ואז הי' שנת ת"ר כי העולם דיברו שיכוא
 משיח, ואמר מוהרנ"ת שלא יבוא בשנה זו, ומה שכתוב
 בזוהר שבשנת ת"ר יפתחון תרעי דחכמתא יכול להיות שמהיום
 אם יתחיל אדם דבר שבקדושה יוכל לגמור ונתעורר אז ושא
 את הר' נחמן מטולטשין אם יסע גם-כן עמו אע"פ שר' נחמן
 לא הי' לו חשק אך אעפ"כ הי' ירא לעשות תנועה משונה
 כי תיכף לא ירצה לדבר אתו אודות זה, ע"כ השיב לו מיר
 אבי איך וועל נאד אזכיה האבין אז איר זאלט מיך מיט
 נעמין וכן הוה ונהנה מזה הר' נחמן מטולטשין כל ימי חייו
 ויש כמה מעשיות מהנסיעה הנ"ל, ונסעו דרך בראד
 כלעמבערג והי' שם מוהרנ"ת אצל קרוביו ומשם נסעו
 לזאלקוי ואז הי' המרידה מפולין והיו מחפשיין ושואלין בכל
 האכסניות על פאספורט והם לא הי' להם פאספורט ושאל
 אותם בעל האכסניה אם יש להם פאספורט ואמר הר' נחמן
 מטולטשין היום נוסעין בלי פאספורט בתמיא והי' שם בהאכסני'
 ולא יצאו מפתח הבית וכשהיו צריכים לילך למקוה היו
 הולכין דרך עקלתון כהצנע ופ"א הלכו דרך ביהכ"נ אחר
 ואמר לו מוהרנ"ת זה ביהכ"נ של הר' העניך והמעשה הי' כך
 כי זה הר' העניך דר בכפר א' בקרעטשטע ששכר מהארון,
 זה הארון סחה אצלו אשתו ונשא אחרת והי' לו בן מהראשונה
 והיא לא יכלה לסבול ממנו והוכרח לגרשו וזה הר' העניך

לקחו לביתו למשרת והאכילו והלבישו וכיו פ"א נסע צדיק א'
 דרך הכפר ההוא ונתאכסן אצל הר' העניך הנ"ל וראה את
 המשרת ואמר להר' העניך שיש לו נימוס המיכות וישים
 עינו עליו, אחר איזה זמן מת אביו האדון ובפולין הי' מנהג
 שבכל איזו שנים נתקבצו האדונים לווארשא ובחרו קיסר
 ע"י בחירות או גורל וצוה הר' העניך למשרתו הנ"ל שיסע
 ג"כ על מקום אביו ונתן לו סום טוב והרכיבו עליו וראה
 מהרכיבה הראשונה שיש לו נימוס של מלכות ונתן לו
 אדרעם שלו ונסע לווארשא ונבחר למלך על פודין, ושלח
 לקרוא את הר' העניך וישאלהו מה בקשתך וכיו ביקש ממנו
 שיבנה ביהכ"נ על שמו וזה הוא הביהכ"נ והעולם מספרים
 שבזה הביהכ"נ למדו ב' גיסים ויכו זה את זה עם הגמרות
 ומוהרנ"ת יצא מחלציהם, ורבינו זצוק"ל אמר אליו פ"א
 שהוא יהיה תיקון לאבותיו ויתקן אותם, וכן הי' ויצו מוהרנ"ת
 שיבשרו לו תבשיל לאכול ונכנס לביהכ"נ וסגר א"ע לזמן
 דב ועסק בתיקונם, ואח"כ התלהב ודיבר מהתורה ס"ה לקוטי
 מוהר"נ א', וכשהי' בלעמבערג נתן לו הרב כתב שהוא
 למדן והראה להרב דשם והמנהג הי' שאורח למדן הי' צריך
 לומר חילוק ויאמר אליו שיאמר ולא רצה ויאמר הרב ולא
 יישר בעיני מוהרנ"ת ואעפ"כ ביקשו שיאכל אצלו ולא רצה
 והתפלא הר' נחמן מטלטשין הרב דרך רבינו זצוק"ל הי'
 שלא להתעקש על שום דבר מה וכשיצא מוהרנ"ת אמר

אל תלחם את לחם רע עין והי' פלא יותר בעיני ר' נחמן
 מטולטטין מאין יודע שהוא רע עין, והסוף הי' שלא יכרו
 להרפים שם והוכרחו ליסע משם ואמר אז מוהרנית שפה
 בודאי יודפסו ואח"כ אחר זמן רב נתעורר ושלח את הר'
 נחמן מטולטטין בעצמו (וכשנסע הר' נחמן הנ"ל להרפים
 הקוטי הלכות) נסעה אשתו למוהרנית אורות פרנסה, ושאל
 אותה כמה היא צריכה בצמצום ואמרה כך וכך והבטיח לה
 שיכתוב לבנו הר"י שיתן לה כדי צרכה וגם לעשות לה מלבוש
 טוב על חג הפסח כי נתמהמה עם ההרפסה עד אחר הפסח
 וכך-הוה ואח"כ התפארה לפני בעלה כי לא הי' לה כל ימי
 חיי מלבוש טוב כזה) ודיבר עם הרפויסים וסיפר להם
 מוהרנית שאמר על הרב אל תלחם לחם רע עין ויחפלאו
 האנשים מאד מאד מאיפוא ירע זאת כי באמת הוא כך
 (וכו') והיו אז הר"ר נתן עם הר' נחמן טולטטינער בבראד
 שבת חזון וכמובא באריכות בסכתבים ע"ש ובערב השעה-באב
 סגר מוהרנית את-עצמו בחדר מיוחד והי' מסוגר כל ליל
 ת"ב והיום עד חצות, כי כן הי' מנהגו תמיד אחר פטירת
 רבינו זצוק"ל שבין המצרים הי' אומר תיקון-חצות בקעלער
 עמוק ובפרט בת"ב הי' סוגר את עצמו כנ"ל ופי' אמר איך
 קאן זיך ניש קילען דאס הארץ נאר תמיד בחצות און בין
 המצרים און ת"ב בא קינות ואחר חצות דיבר עם בני הנעורים
 עד הלילה מרבינו זצוק"ל והי' להם תענוג גדול מדיבוריו

ואמרו עהר האט זיי פארשטערט זייער יום טוב כי מנהגם
 הי' לזרוק זה לזה באריליך אחר חצות ועיי דיבוריו שכחו
 בארו השמותים, והלכו להאכסניה וצוו לבשל קערה גדולה
 טיגליך וכו' וכשנכנס מוהרנית לאכור ותחב את הכף הראשון
 תיכף חטפו הכל כי חשבוהו לגוטער יוד וחטפו שירים
 וחרה לו עיי ועצר בעסו, ונתן תודה להשיית שנסע בעת
 זקנתו שיכול לעצור בעסו כי מנעוריו לא הי' יכול לעצור
 בעסו ולא היו מקבלים ממנו מעט הטוב, וכל אלו הימים
 היו אתו תמיד ולא היו מניחים אותו כך לילך אפי' להשתין
 הלכו אחריו ואמרו זה לזה הי' לו רבי כזה שתמיד ינק
 ממנו חלב ודבש וכשנסע מהם לווהו שורה של אנשים מפה
 ומפה חמשה ווערסט פסיעה בפסיעה, ור' נחמן מטולטשין
 ישב אצל הסוסים ומוהרנית אמר אז התורה ניב הנעור
 בלידה והחזיר פניו להר' נחמן מטולטשין ואמר : נחמן
 בא דיר איז די תורה אלט ביי מיר איז זיא שפיגעל נייא
 ושם הי' אחר שנתוודע לו שהוא בעל המחבר הלקוטי
 תפלות ונשק אותו על רגליו עד שהרגיש הנשיקה ואמר
 לו דאס איז פאר אייערי תפלות ונעשה אז חברה הנעור
 בלידה (וכשהי' הר' נחמן מטולטשין עוד הפעם מצא עוד
 החברה הנעור בלידה *) והיו שם חסידים הרבה ר' אורי זצוק"ל
 מסטרעליסק, וסיפרו שהר"ר אורי זצוק"ל הי' אומר אורי
 אורי, ווי קענסטו זאגין תורה אז דער לקוטי — מוהר"ן

איז דא אויף דער וועלט ואמרו : אם הי' הר"ר אורי חי
 הי' נושא הכלים שלכם למרחק. אח"כ כשנסע הר' נחמן
 מטולטשין לשם כני"ל הסוף הי' שהדפים שם הלקוטי-הלכות
 ורצה ליסע עם הספרים על שבועות למוהרנ"ת ובאמצע
 הדרך שמע שמחפשיין אצל המצרים ומחמת פחד נסע בחזרה
 ערך עשרים ווערסט ושם אכל בליל שבת קודש אצל א'
 ודיבר עמו דיבורים נפלאים ואמר לו שזה מהאיש שחיבר אלו
 הספרים ונתלהב האיש ואמר עם ספרים כאלו הייתי הולך
 עמהם המצרים אפי' באמצע היום, ונתעורר הר' נחמן
 מטולטשין ונסע ובא לשלום לביתו וסיפר זאת למוהרנ"ת
 ואמר אליו מוהרנ"ת אתה היתה צריך להישועה אצל הגבול
 היתה צריך להיות אצל הגבול, ולהתפלל ולחכות על רגע
 של הישועה מדוע ברחת הלא כשיבוא הזמן של הישועה
 היתה רחוק וכו' וכשבא הר' נחמן מטולטשין עם הלקוטי
 הלכות לביתו נהנה מוהרנ"ת מאד וגם אנ"ש, ואמרו אנ"ש
 כעת צריכין אנו לנהוג כבוד בהר' נחמן מטולטשין, ואמר
 מוהרנ"ת בדרך הלצה ווייס איך וואס נעמט און שמייסט
 איהם אפ, ואמר כך מפני שלדבר רבינו זצוק"ל היו צריכין
 להיות נקי מן הקנאה והתאוה והכבוד מכל וכל לגמרי,
 אך מה יכולין לעשות אם הוא מקנא או נכשל בתאוה הלא
 אנוס פ"א וע"כ מקרב אותו רבינו זצוק"ל אבל כשרוצה עוד
 כבוד נו שטייזשע אין דער זייט. ומוהרנ"ת ז"ל אמר פ"א

קנאה תאווה הרבי מקבל אותך אבל כבוד מוכרח לזרוק לגמרי.
 ופי"א הי' הר' נחמן מטולטשין בעיר יאס (רומניא) ובשבת
 בבוקר אחר הסעודה נצמא לשתות ונכנס אל הרב ונתן לו
 הרב שלום ושאל אותו מאין אתם ונתיירא לומר מברסלב
 ואמר לו מטולטשין וישאל אותו איפוא הוא ויאמר לו סמוך
 לברסלב, ויאמר לו הרב, אפשר קאנט איהר נתילע א ברסלב
 חסיד והבין ר' נחמן שאינו מתנגד וסיפר לו שנוסע ממנו
 וחוא תלמידו, וסיפר הרב מאיפוא הוא יודע ממוהרנ"ת
 שאביו הי' רב בלעמבערג והוא הי' עדיין אברך ורז"ל
 נתאכסן לא רחוק מביתם והי' רגיל לכנוס אל רבינו זצוק"ל
 ורבינו זצוק"ל לא הי' אומר תורה ואפילו שום דיבור לא
 הי' מדבר מחמת חולאת הריאה שקשה לה הדיבור, ורק כל
 הדיבורים היו כדולים בתנועותיו ורמזיו, ולפעמים כשרצה
 לדבר ובפרט לספר מעשה ובפרט מעשה מארץ-ישראל תיכף
 נתקבצה כל העיר, ופי"א בסעודה שלישית של שבת סיפר
 מעשה מארץ-ישראל ובא רבינו זצוק"ל לדביקות גדול
 כל-כך עד לכרות הנפש והי' חושך, ואני הכרתי והרגשתי
 שקרוב ליציאת נשמתו והבאתי נר ונפסק הדביקות ושב
 לחיותו, ואח"כ כשנתוודע לרבינו זצוק"ל נתן לי תודה, וסיפר
 לי אז מר' נתן ואמר איי האב איך א נתלע, וכשאתה תיפע
 אלי לברסלב אעשה ממך חידוש כמו נתלע אבל גשמיות
 וחשכת העולם הזה נתן שכחה בלבי ושכחתי מלנסוע, ואמר

פיסתולין פיסתולין (היינו חיצים) שיסען סיר אין הארצין אז איך בין נאך אויף דעם ציון ניש גיועזין, והביט בהספר ואמר עם איז דעם רבינא מוח און ר' נתנא מויל וכשבא ר' נחמן מטולטשין למוהרנית וסיפר לו אמר אני גס-כן אומר כך (על הקושי הלכות) דעם רבינא מוח און מויל מויל. כא) ר' אפרים אמר למוהרנית מיט אייער דאווינען מאכט איהר א פירוש אויף דעם דאווינען :

כב) כשהיתה זוגתו של מוהרנית מעוברת עם בנו הר' שכנא ז"ל והיו יראים מאד שרא תפיל (כי היו סובלים הרבה בצער גידול בנים כמבואר לעיל בשיחות רבינו ז"ל שעשה כסאות לרבינו ושרבינו ניחם אותם וכו' ואז הי' העיבור של ר' שכנא) ונס הרגישה את עצמה חולנית מאד וקראו לרופא, כי מוהרנית לא הי' עדיין חזק בדעתו כל כך בענין הרופאים וכו' כי הי' כמעט בתחילת התקרבותו והרופא לא ניגש אליה רק עמד מרחוק והשיי עזר בלי עזר הרופאים. ואח"כ כשבא מוהרנית אל רבינו זצוק"ל וחיוק אותו מאד בזה שלא השתמשה עם הרופא כלל ואמר אז התורה והי' עקב תשמעון וכו' הדינין בחי' רצין וכו' ע"ש ואמר רבינו זצוק"ל שהרצים הנזכרים שם הם הרופאים וכו' ומפני זה מורגל בפי העולם לומר צריך לרוץ אחר הרופא מען דארף לויפען נאך א דאקטער וכו' ושם בהתורה מרומז מהולדה וכו' ע"ש :

(כג) פ"א הי' מוהרנית בברסלב באכסניא אחת עם ר' דוד מטאלנא ומוהרנית לא אכל שם ואח"כ נתוודע שהשוחטים היו רוצחים ר"ל, ופ"א נתנו המרק על השלחן ודיבר הוא זצוק"ל מהתורה כי מרחמם ינהגם ובתוך כך נתקרר המרק ושלם בעד המרק ולא אכל ואחר כך נתוודע שהי' איזה שאלה עפיה :

(כד) בעת שאמר רבינו זצוק"ל התורה ס"ו דיבר עם מוהרנית מענין מערת אליהו ז"ל והבין מוהרנית שלא בא למדרגתו כ"א ע"י התבודדות ונתעורר מוהרנית זצוק"ל והלך לעזרת נשים ועסק בתהלים והתבודדות בהתעוררות גדול ובתוך כך הי' א' מאנשי העיר עושה תנאים ורצה שמוהרנית ג"כ יהי' על התנאים וחפשו אותו ולא מצאו אותו והבינו מסתמא הוא עוסק בהתבודדות והתחילו לצעוק ברחובות הר' נתן, הר' נתן, ואז יצא לחוץ והלך אתו על התנאים. (כה) א' שאל למוהרנית אם עדיף להתפלל במהירות כדי שלא יהי' לו מחשבות זרות ענה מוהרנית ואמר במהירות יבולין להתפלל כל התפילה במחשבה זרה אחת אבל במתינות עכ"פ יפסקו המחשבות זרות כמה פעמים :

(כו) אמר ר' חיים בעל סגיה איידער אזא סוחר איז שוין גלייכער א מלמד ווארום א סוחר האן התבודדות איז שוין בעסער א מלמד, כי נכנס במסון חבירו :
(כז) פ"א הלך מוהרנית זצוק"ל עם הר"ר אפרים מן

נהר דניעפער ולא מצאו עגלה והוכרח לישא המשא ש
וכן הר"ר אפרים המשא שלו והבין מוהרנ"ת שיש לר' אפרים
חלישות הדעת מזה ובאמת כך הי', ענה מוהרנ"ת וצוק"ל
ואמר אליו : גיי רעכט זיך (די וועלט זאל וויסען) אז דער
וואס גייט דא איז קלוגער פון דער גאנצער וועלט המוח של
העולם (דער שכל הכולל) וכו'.

כח) מוהרנ"ת וצוק"ל כתב לר' עוזר שמעתי שר' עוזר
איז נאר פרום לא כך קבלתי מרבינו וצוק"ל דער עיקר איז
נאר פרייליך, און פרום אויך :

כט) אמר לר' משה ברסלב איך גיב דיר ארויס א
תשובה דו זאלסט טאנצין אלע טאג וקיים זאת איזה זמן :
ד) לאחר פטירת רבינו וצוק"ל נתאווה מאד מוהרנ"ת
לקבוע דירתו בברסלב אך אשתו לא רצתה ולא הי' יכול
ליסע בלי רצונה אך אח"כ הי' שריפה במקומה והסכימה
גיב ליסע לברסלב, אח"כ הי' שריפה גם בברסלב ורצתה
שיעקור דירתו משם גיב והתחיל מוהרנ"ת לישא עיניו למרום
ואמר אנא מפניך אברה, ובתחילה לא הי' לו בברסלב דירה
מיוחדת כי אם חדר אצל נגר אחד ואמר אז מוהרנ"ת הוא
עושה במלאכתו ואני עושה במלאכתי, אח"כ התחילו לכנוס
אצלו קצת אנשים והתחיל להתגעגע שיהי' לו דירה מיוחדת
עד שעזר השיי, אח"כ התחיל להשתוקק שיהי' לו גיב חדר
מיוחד לעבודת השיי ובפרט לכתוב חרושי-תורה ואח"כ עשה

אבנייה ברזל

עא

לו בהקעך ווענטיג מעצים ועיזו הי' לו חדר מיוחד, ואז אמר אפשר שכעת אהי' איש כשר האט אצינד קאן זיין אז איך זאל זיין א ערליכער יוד אעפ"כ היו בני-ביתו מבלבלין אותו והתחיל לכסוף שיהי' לו חדר מיוחד בעליה וזה צריכין לבנות אך הבין שזה אי-אפשר כעת כי צריכין לבטל עצמו מתורה ותפלה אח"כ הזמין לו הש"י סיבה ע"י איש א', והבין שכעת לא יצטרך לבטל מתורה ותפלה ואז בנה בית ועליה נכונה :
(לא) סיפר הר' אברהם זצוק"ל ששמע מר' אברהם דוב זצוק"ל שפ"א הלך בנו של ישראל נחמן סופר לבית מוהרנ"ת בבקר בעת שמוהרנ"ת הלך למקוה ונטל כל המזוזות להגיה וכאשר בא מוהרנ"ת זצוק"ל לביתו ורצה לנשק המזוזות ולא מצא שום מזוזה על פתחיו ושאל מי הי' כאן והשיבו שבנו של ישראל נחמן סופר הי' כאן והלך מוהרנ"ת אליו לבהמ"ד ומצאו בעת שהתפלל באמירת ובא לציון והמתין עד אחר שגמר תפילתו ואמר אליו: דו האסט דאך מיר צו נעמען די שטוב וכי כך מניהין מזוזות הלא מקודם צריכין להכין מקבת ויחידות ומניהין מזוזה במקומה וקובעין אותה תיכף ואח"כ לוקחין השניה וקובעין אותה וכו' :
(לב) לענין שאמרו חז"ל צדיקים נדמה להם כהר וכו', ואמר מוהרנ"ת זצ"ל שהאמת עם הצדיקים אלא הרשעים לא הבחינו א"ע ע"כ נדמה להם כחוט השערה :
(לג) פ"א כשבא מוהרנ"ת לאומן שמע שר' משה ב"ר

אברהם חיים מתפלל בכוונה וכשבא מוהרנ"ת לביתו אמר
 בכל המנין של הר"ר נפתלי לא שמעתי שום אדם מתפלל כמו
 משה ב"ר אברהם חיים, אח"כ כשבא מוהרנ"ת פעם שנית
 לאומין וראה שר' משה הנ"ל נתקרב אמר לו: משה דו ביסט
 אראפ גיפאלין פאלג מיר קער זיך אום גלייב מיר איך האב
 שוין א ווייסע בארד און האב נאך אויך בדעה צו זיין א
 ערליכער יו"ד:

לד) אמר באופן אחר הי' מחלוקת הבעל שם-טוב גדול
 משלנו, אך הם היו מותרים בסופתים, אבל אנו אסורים
 בסופתים ואמר שיש לו יסורים מהאזהבים יותר מהשונאים
 שהידידים רצו לעשות לו טובות לדעתם למסור את המתנגדים
 לידיהם והוא לא הי' רצונו בזה כ"א בתפלה ובתחנונים כמה
 שפעל באמת כ"א ע"י תפלה ותחנונים:

לה) מענין הסופתים, כי רבינו זצוק"ל לפעמים ראינו
 מסנו סופתים בגלוי אבל מוהרנ"ת התרחק הרבה מזה רק
 לפעמים ראינו מסנו סופתים, ואמר שאם הי' יודע אשר כמה
 אנשים יעמדו אצלו הי' מדבר עם רבינו זצוק"ל בשביל
 סופתים, ופ"א תבע מאיש אחד בשביל הדפסה ורצה האיש
 הנ"ל שיבטחהו בשביל זה בנים, ולא רצה מוהרנ"ת זצוק"ל
 ואח"כ כשהתחיל דיסע זרק האיש הנ"ל את המעות למוהרנ"ת
 שיקח המעות, ופ"א עמדה אשה אחת על פתח מוהרנ"ת
 ולא נתנה לו לילך עד שיבטיח לה על בנים והבטיח לה.

אבנייה ברזל

עג

אח"כ אמר עתה אני מוכרח להתפלל עליה ופ"א באו אליו נשים בשביל בנים וצעק מוהרנית וצוק"ל התחת אלקים אני אח"כ אמר שיש חרטה היא הי' לו לומר בניחותא ופ"א גסע מוהרנית וצוק"ל בדרך ופגעו בו כלבים ונבחו בקול ועמד על רגליו ואמר פ"א פגעו כלבים ברבינו וצוק"ל ונבחו והשוב להם איך וויים איך וויים ואני אומר להם איך וויים ניט, איך וויים ניט, ונשתקו :

(ל) בארעם שאל הרב את מוהרנית איזה פילפול והשיב כראוי, ויאמר לו הרב חשבת ששכחת את הלימוד מפני שנעשית חסיד ופ"א הי' מוהרנית וצוק"ל בהאניפאליע והי' שם שאלה מענין עגונה ויען הר' סתתי להרב דשם ואמר להם שישאלו את מוהרנית ושאלו אותו והאיר עיניהם וכשהי' מוהרנית בלעמברג דיבר עם הגאונים איזה פילפול וכשחזר לביתו אמר לערנין קאנין מיר והם נקראים גאונים וכו' :

(לז) פ"א ראה מוהרנית וצוק"ל את אחד שיושב ולומד אחר התפלה אבל יש לו צער גדול מהרעבון ואמר לו מוהרנית הער שוין אויף האבין תאות אכילה :

(לח) ר' יצחק מנאוויגרעבלי נתן לאחד ספרי רבינו וצוק"ל ונהנה מאד ונתן פ"ש לר' נתן אמר אחד מאנ"ש להר' נתן אבל האיש הנ"ל מסתכל בכה"ס אמר מוהרנית לר' איציא דו זאלסט אין זיינע ד' אמות ניט שטיין :

(לט) פ"א אמר מוהרנית על נכדי ר' פנחס מקאריץ ז"ל

שנתחייבו מלקות על שהיה בידם למחות ולא מיחו, אעפ"כ החזיקו ידם עם אנ"ש, ופ"א היה ר' פנחס נכד הר"ר פינחס מקאריץ על ברית מילה עם ר' מאיר מטעפליק ונהנה מאד מהברכה שבירך על המילה. שהר' מאיר הנ"ל היה מוהל ושיבח את אנשי שלומינו ושם היה אחד שדיבר על רבינו זצוק"ל, והוכרח לקבל נויפה לפני ר' פנחס הנ"ל ושאלו אותו הלא יש העתקה מהזקן משפאלע, והשיב להם הר"פ העתקה מהעתקה שטעלט איהר אקעגין קעגין ליקוטי-טוהרין :

(ט) אחד מאנ"ש לא היה רוצה לילך אל השלש-סעודות של הר' נתן כי מוהרנית היה רגיל לדבר עם אנ"ש מיראת שמים אך בשלש-סעודות לא היה רוצה, כי לא רצה להנחוג רבנות פעם אחד בא האיש הנ"ל למוהרנית זראה כתב יד של מוהרנית כי מוהרנית כתב חלומותיו וכתב שפעם א' חלם לו שבא רבינו זצוק"ל אליו והוכיח אותו על שמרחק אנשים מאתו, אז אמר שמהיום בוודאי ישב מוהרנית בשלש סעודות :

(מ) פ"א נסע הר' נחמן מטולטשין עם מוהרנית זצוק"ל בדרך והוכיח אותו על שאינו רומד, וכשבאו לאכסניא לקח הר' נחמן גמרא והתחיל ללמוד אמר לו מוהרנית דאם הייסט בייזער למדן דער בעשיט האט ניואגט דאס ער איז געקומען אויף דער וועלט אויס רייסען דעם בייזען למדן ואמר אליו : אלא תלמוד חומש משניות עין יעקב שלחן

ערוך מדרש וכדומה כל הדברים הקטנים. כי הרי נחמן נתקרב למוהרנית בן עשרים שנה ולא היה אז בן-תורה ואם היה לומר גמרא היה נשאר בלמדן ולא בצדיק על כן הבין מוהרנית כי אי אפשר שילמוד גמרא ג"כ. ע"כ הרגיל אותו בדברים קטנים ומזה נעשה גדול וכו'. ופ"א אמר מוהרנית אני ג"כ רצוני להתפלל כוותיקין אבל לא בביוזין למדן. כי חמיו היה רגיל להתפלל וותיקין והי' מקצר בתפלה כדי לפגוע הנץ :

(מב) אמר מוהרנית שאנשים כשרים היו אומרים שבין המצרים יש להם ירידה :

(מג) מוהרנית אמר לאי מאניש בחנוני נא בזאת אם יהי לך מים יום רצופים התבודדות בוודאי יהיה לך שינוי לטובה : פ"א אמר לר' שמואל מטעפליק ער מיינט ער איז שוין פארטיג פארגעס ניט אז די משנה זאגט כל שעסקו עם הנשים סורו רע. ור' אפרים חתנו שמע זאת ונכנס בלבו מאד ללמוד ק"ו בעצמו שחמיו הר"ש הנ"ל הוא זקן והוא היה רך בשנים כמה הוא צריך לירא מזה כי הוא ג"כ היה ייסקו בתכשיטי נשים. ופ"א מצאו לר' אפרים הנ"ל בעיר קיעב על היריד כי מסחרו היה עם מרגליות ועסק בהתבודדות כי היה אז בלבו הרהור תשובה במה הוא עוסק עתה וכי זה הוא התכלית וכי בשביל זה וכו' והיה עומד בצד ובוכה ושאל אותו אי מאניש מפני מה בוכה והשיב

לו. אמר לו וכי פה המקום לבכות חולכין לביהמ"ד ושם תבכה. וענה לו ר"א הנ"ל שרבינו הק' אמר שבמקו' שמגיע לאדם הרהורי תשובה צריך באותו המקום אפי' באמצע השוק להתבודד ולדבר דיבורים לפני השי"ת כי עד שילך לבית המדרש ילכו ממנו הרהורי תשובה :

מד) מוהרנ"ת ז"ל כשהי' בלעמבערג נכנס להפרופסור הזה שרבינו הק' הי' אצלו והי' רוצה לשמוע איזה דיבור מרבינו הק' שהי' מדבר שמה וענה שהוא לא זוכר מהטרדה שיש לו כל היום, מזה יכולין ללמוד איך צריכין להחזיר לשמוע דיבור מרבינו הק' :

מה) פ"א אמר מוהרנ"ת ז"ל אצדיק אג' עד שטארבט אצדיק דאס איז אדבר פלא פ"א אמר א ווא אווייסע כארד אין נאך אברסלבר חסיד. ופ"א בא מוהרנ"ת ז"ל למשנה של עקבי' בן מהללאל אומר הסתכל וכי. ונתלהב מאד מאד ואמר בזה"ל פאר וואס איז רשב"י גיוען רשב"י ווייל ער האט דאס דאס גוויסט פאר וואס איז גווען דער האר"י הק' דער האר"י הק' ווייל ער האט געוויסט. פאר וואס איז גווען דער בעש"ט הק' דער בעש"ט הק' ווייל ער האט געוויסט פאר וואס איז גווען דער היילקער רבי דער היילקער רבי ווייל ער האט גוויסט פאר וואס בין אייך איך ווייל איך ווייס. ופ"א אמר מוהרנ"ת ז"ל הגם החן האמת שהי' על הבעש"ט הק' ועל רבינו הק' זה החן לא נמצא בי אבל מחן של שקר אני נקי

אבנייה ברזל

עז

אין איבער דעם התנוצצות אלקות וואס איז דא אין מיר
איבער דעם איז מיין דאוונען אנדערש אין מיין לערנין
אנדערש אין מיין עסין אנדערש אין מיין רעדן מיט מענטשין
איז אנדערש ?

מו) פ"א ספרו לפני מוהרנ"ת ז"ל מה שנוהגים החסידים
שמניחים משקה המשכר תחת הכר שלהם ובזמן שהם מקיצים
פשינתם שואלים משיח עדיין לא בא שותין משקה המשכר
הזה ומשתכרים וחוזרים לשינתם כי הם אומרים שכל זמן
שמשיח לא בא צריך ליישן היצה"ר מען דארף פאר שלאפין
דעם יצה"ר כי בזמן השינה א"א לחשוא ואמר להם מורנ"ת
ז"ל שזה אין עצה אלא צריכים להניח תהלים מראשותיו
ובזמן שמקיץ מהשינה אם משיח לא בא צריכין מחדש (לצעוק
ממעמקים מעומק הלב) לומר תהלים :

מו) ר' מאיר מטעפליק היה מגדולי מקורבי מוהרנ"ת
ז"ל והיה דרכו לקבול לפני מוהרנ"ת ז"ל שהעבודה אינו
מתנהג אצלו כסדר והוא היה מחוק אותו פ"א בא לפניו
ואמר לו שזה איזה זמן שהעבודה מתנהג אצלו כסדר. אמר
לו מוהרנ"ת בזה"ל איך וויים ניש אפשר איז דיר גוט און
איך וויים אז כל זמן משיח איז נאך ניש געקומען דארף מען
האלפען אין איין רייסען : אמר מוהרנ"ת ז"ל מפני מה
זכיתי שלעת זקנתי הולך לי העבודה כסדר מפני שהי' לי
בימי נעורותי התבודדות הרבה. מוהרנ"ת ז"ל היה לו ברכה

מרבנו ז"ל אשר בעת שמניח א"ע לישון יישן תיכף. : פ"א
 סיפרו לפני מוהרנ"ת על מפורסם אי שמתפלל בחשאי
 ונתרגש מוהרנ"ת ואמר הם מדמין א"ע לרבינו הק' שנתקיים
 אצלו שמן בחשאי כמבואר בהתו' כ"א ואמר בזה"ל זאלין
 זיי זיך אזוי טוטשין און דאוונען אזוי ווי איך טוטשי זיך.
 פ"א אמר מוהרנ"ת ז"ל לפני אנ"ש את התו' (ט"ו) של אור
 הגנוז המתחיל בזה"ל מי שרוצה לטעום טעם אור הגנוז
 וכי צריך לעסוק בבחי' משפט שהוא התבודדות וכשסיים
 התו' והלכו קצת אנשים ונשארו רק אנ"ש ענה ואמר להם
 שהפ"י של התו' הוא כך מי שרוצה לטעום אור רבינו הק'
 שהוא אור הגנוז ירבה בהתבודדות :

מט) זוגתו של מוהרנ"ת ז"ל הלכה לעולמה בזמן שהיה
 לקיחת הנעקרישין ומתה מחמת הצער הנ"ל ואמר על זה
 מוהרנ"ת ז"ל שצריכין לבכות ע"ז כמו על הגזירה הנ"ל :
 ר' יצחק בנו של מוהרנ"ת ז"ל היה אביו משיאו לטשרקאו
 ולאחר החתונה היתה זוגתו ממאן אותו וחותנו אוהבו מאד
 ולא רצה להניחו וחשב בדעתו שעכשיו היא קטנה ואין לה
 שכל שלם ומחמת זה ממאנת בו ואם ישהה שנה או יותר
 יהיה לה דעת יותר ואפשר שתרצה ובא מוהרנ"ת ז"ל ואמר
 למחותנו הנ"ל שיבחר לו מה שירצה או שידור עמה ואם
 לאו יהיה גט. והוא ענה לו כנ"ל שימתין. איזה שנים עד
 שתתגרל ויהיה לה שכל יותר כי גט לא רצה חותנו כי אהב

אבנייה ברזל

עט

אותו מאד. ולדור עמו היא לא רצתה וכשראה מוהרנית זיל שאין לו שום עצה ויצא לחוץ ואחו בשערו ראשו וצעק בקול גדול גיוואלד ער קויליט מיין קינד עד שנתאספו כמה אנשים והכניסו עצמם שיהיה גט, ופ"א היה מעשה שר' נתן היה לו אח ושמו לייבוש והיה לו מעט זמן קטטה עם זוגתו ופירש ממנה ואח"כ חזרה ונתפתית ונתרצה ונעשה שלום עמה ואמר אז מוהרנית זיל שזה שחזר ונעשה שלום עמה זה נעשית בכח הצדיק האמת שיש לו כח להפוך משמד לרצון. ופ"א בימי מוהרנית זיל היה א' שנשא אשה רעה אפי' לאחרים ולאחר הנישואין נודע לו ולא ידע מה לעשות כי הקניטה אותו מאוד ושאל למוהרנית זיל עצה מה לעשות והשיב לו עצה שיתפלל חצי שנה שלימה ע"ז בכל יום שעה מיוחד דהיינו שתהיה להלן טוב אליו ולא כל כך רע וכו' :

(ט) פ"א אמר מוהרנית איך אפשר שיהיה עוה"ז כשיש תאוה הידיעה בעולם : (נ) פ"א אמר א' למוהרנית אומרים עליכם שאתם אומרים מ'זועט שמייסין על שלא היה ברסלבר חסיד. ויאמר אליו איני אומר כן אלא שילקו על הפגמים. אם תראה פגמין הגדולים ותבין אם היית ברסלבר חסיד לא היה לך הפגמים האלה: (נא) הלכות מתנה ה' ד' ויצא יעקב נאמרה בשבת בבוקר אחר שנמל ידיו לאכול שחרית התחיל לומר עד שכמעט נעשה ערב וכמעט שלא

אכלו סעודה שלישית: (נג) בא פ"א מכתב למוהרנית מבנו
הר' יצחק ז"ל והתנצל לפניו כי בעת שהולך להתבודד אינו
יכול לפתוח את פיו ומפני זה קשה לו מאוד להתבודד,
והשיב לו מוהרנית ז"ל שזה היה ג"כ אצל דוד המלך ע"ה
שבעת שהלך להתבודד נסתם פיו ולא היה יכול להתבודד
ולפרש את לבו לפני השי"ת, אבל דוד המלך ע"ה היה חכם
מאוד בעבודת השי"ת ולא הלך משם וישב את עצמו שם
ויתאנה מאד מעומק הלב וצעק להשי"ת ע"ז מה שלבו ופיו
סתום, עד שריחם עליו השי"ת ועזרו שפתח את פיו ודיבר
בהתעוררות גדול מאוד להשי"ת, וזה מרומז בפסוק (מלכים)
שכתוב שם וישב דוד לפני ה' היינו מה שכתוב לפני ה'
דהיינו בעת שהלך להתבודד בזה המקום ישב את עצמו: (נג)
ר' משה ברסלבר אמר שיותר טוב לו הדיבורים של מוהרנית
של אחר הבדלה, ור' פינחס יהושע היה אומר שיותר טוב לו
הדיבורים של שלש סעודות: (נו) ר' נתן ליבלי ראוּבֵן'ס נכנס
בכל יום אל בית מוהרנית ז"ל וסיפר שמוהרנית לא היה
מדבר בכל יום דיבורי יראה אלא שאם היה מדבר פעם א'
דיבורי יראה האב איך שוין אפ גינומען פאר שטענדיג:
(נז) פ"א אמר מוהרנית תועבת ה' כל גבה לב ורחק תיבת
כל אפילו בתורה ותפלה: (נח) בעת המחלוקת אמר מוהרנית
לאניש כל זה מפני שאינכם אנשים כשרים כראוי. אמרו לו
עכ"פ אנו רוצים לאחוז ברבינו ז"ל, אמר להם מוהרנית ז"ל

איהר זענט ווי אזוי איהר זענט, און איהר ווילט זיך נאך האלטיג אין אזוי ארביין איבער דעם גייט אויף אייך אונס איבער: נט) בעת שהיה מוהרנית יהום אחר אמו שאל את רז"ל במה יוכל לעשות טובה לאמו, והשיב לו דו זאלסט מאכין אשר יצר ערינסט וכיון למחשבתו שצריך לעשות ברכת אשר יצר: ס) פ"א בא הר"ג מטילטשין אל מוהרנית בעלייתו וראה שהוא כותב ולא רצה לבלבל אותו. ואח"כ ראה את הכתב של התפלה למה פניך תסתיר שהיה מלא דמעות:

סא) אחד מאניש שהיה סוחר ונסע עם סחורה ובדרך נפל גשם ופירש האיש יריעת (פאלאטקע) אוהל וישב ללמוד ובין כך עבר מוהרנית ז"ל וקרא אותו. אח"כ סיפר מוהרנית שראה שהאיש נהנה מאוד מהגשם שעיי"כ יכול לעבוד את השי"ת כי בוודאי אי אפשר עתה לסחור:

סב) מוהרנית היה אומר מלחמת גוג ומגוג אינו נזכר במגילת סתרים משמע שיהיה אפיקורסית בעולם וזה יהיה הנסיון שלנו ושל משיח: סג) פ"א שלח הרב מסאווראן דר' נתנאל טעפליקער שלא יתן למוהרנית להתאכסן אצלו כשיבא לטעפליק והשיב לו. זה א"א שמוהרנית אין לו שום מקום להתאכסן כי אצלי ומה שהרב מפחד אותי מה אוכל לעשות. וכן היה ור' נתנאל ירא שמא ישמע מוהרנית מן המכתב הנ"ל ע"כ שלח מכתב למוהרנית ז"ל שאינו שומע לדברי הרב מסאווראן כלל. ואח"כ כשבא מוהרנית לטעפליק

אבנייה ברזל

פב

נתאכסן בבית ר' נתנאל בכבוד גדול ועשה סעודה גדולה עבורו. ובתו נזדרזה ועשתה טייגליך לכבוד מוהרנית. אחיכ ראה מוהרנית שיש לר' נתנאל קצת גדלות. אמר לו מוהרנית אפשר מיינסטו אז אן דיר וואלט איך קיין סטאנציע ניט גיהאט איך אהן דיר קאן זיך באגעהן דו אהן סיר ניט. אחיכ שמע הרב ססאווראן הרבר הזה ואמר שבשביל הדבר הזה לא יהיה לה בנים לבת הר' נתנאל ותאמר מה אני יכולה לעשות. אחיכ אמר מוהרנית לר' נתנאל עתה פתח הרב את פי להתפלל עליה להשיית ונפקדה בבן-זכר. ור' נתנאל היה מקורב לרבינו ז"ל ופיא נתן לרבינו ז"ל עשרה אדומים ושיבח אותו רבינו ז"ל ואמר שמעולם לא היה לו כמו כן ואמר שהוא אוהב את הרענדליך של הר' נתנאל מפני שהיה קטצן גדול וזה היה אצלו מסירת נפש לכופ את יצרו: פ"א הבטיח ליתן למהורנית שנים עשר רויכ על בנין הקלויז ונתן לו מתחלה 8 רויכ ואחיכ נתן לו עוד הפעם 3 רויכ עד שנתן הכל בכמה פעמים וכשנחלה ר' נתנאל בא אצלו ר' נתן אמר ר' נתנאל לר' נתן קיימו בי את הגמרא יהיב ליה ידיי וכו' אמר לו מוהרנית לאו כל אדם יכול לעשות את הדבר הזה. אמר לו ר' נתנאל אני מאמין שאתם יכולין לעשות זאת. אמר לו מוהרנית לא בכל אדם יכולין לעשות את הדבר הזה. אחיכ הלך סאתו מוהרנית וילך דרך הקעך ויאמר לבתו של ר' נתנאל אם יתן ריג עת הצדקה יותר

אבני"ה ברזל

פג

שכפי יכולתו אפשר שיחיי עור, אמרה לו אלך ואומר זאת
לאבי, אמר לה מוהרנית איך וייל עהר זאל זיך אליין
אנשטויסען. ופי"א הי' מוהרנית ביחד עם הרב מסווראן ודיבר
הרב מסווראן מהקמצנות של ר' נתנאל וסיפר אז שפוסק
אי לא נפסקה הלכה כמותו מפני שהי' קמצן וזה הדבר הי'
בסוד ליחידה הדורות ונענע ר' נתן בראשו כאילו יודע וכפף
הרב מסווראן ראשו למהרנית שיאמר לו ואמר לו ונתפעל
הרב מסווראן ואמר למהרנית הלא בוגדאי הייתם צדיקים
ליך בבגדי משי והשיב לו מוהרנית זאת גיב חייב ר' נתנאל.
(סד) תורה אי מצא מוהרנית אחר הדפסה הראשונה
בסגנון אחר לא כמו שנדפס בהדפסה הראשונה, ונראה לו פה
שמצא אחיכ ועיכ כשהדפים הספמיע ואחיכ הדפים את התו
אי אצל הספמיע ואחיכ הדפים אותה בלעמברג כמו שנדפס
עכשיו הזקן הידוע הי' לו קנאה על רבינו זיל על שהמגיד
מטירווצע נוסע אליו והי' רגיל לשלוח אנשים להמגיד ודיברו
מלשינות על רזיל וכו' והלך המגיד אצל חתנו ר' יצחק שהי'
מקורב לרבינו זיל ושאל אותו אם יש לו כתבים מרבינו זיל
והראה לו התורה ב' אמור אל הכהנים ונתפעל המגיד מאד
ואמר מה אומר על התורה שהוא זהר הם גבוהים מזהר
הם תיקונים הם גבוהים מתיקונים וביזה מאד המלשינים
הניי : אי שאל למהרנית מי גדול הקטן שמקורב לצדיק
או הג' שאינו מקורב אמר לו הלא בימי מרעיה שאם אחד

פר אבנייה ברזל

היה עושה דבר גדול להמשכן ולא הביאו למרעה בוודאי לא היה שום חשיבות כלל אבל מי שעשה דבר קטן והביאו אל משה בוודאי היה חשוב מאד ואמר אז התורה בי הנני שרדייקא משה יוכל לעיילא שייפא בשייפא :

(סה) פיא סיפרו למוהרנית שר' נפתלי הוא כעסין ואמר מוהרנית לא ידעתי שהוא גדול כיכ שעד כל אלה הוא ר' נפתלי שהבעיד אינו יכול להפירו עיי כעס ופיא היו מספרים איזה אנשים זעין ושאל אי את הבי מפני מה עשה השיית גזירות נעקריטין פה ברומיא בשלמא בקירא הי עונש הזה מפני שקרעו את ספרי התולדות זיל והשיב השני אפשר מפני שקרעו ספרי ר' נחמן מברסלב. ור' נפתלי סיפר מזה ואמר מפני שהעולם הי חולקים על הארמי הק' נגזר על העולם גזירת תיח ומפני שהי' מתנגדים על הבעש"ט ק"ל נגזר על העולם גזירת גאנשי (שהי' אחר פטירת הבעש"ט בשנת תקיך) ובשביכ שהי' התנגדות על רבינו זיל נגזר על העולם גזירת נעקריטין וכל הגזירות עד ביאת משיח צדקינו בב"א : ופיא סיפר רבינו זיל ראיתי בעולם העליון שמתפלל אי איזה תפלה וכו' (ושיבח מאד את התפלה) האב איך אויף גירעקט דאס פנים האב איך גיועהן אז דאס איז מיינ נפתלי. ופיא היה מעשה בעת הנעקריטין שהדרך היה אפילו מי שהיה לו בילעט חירות היו מחפשיין ולוקחים הבילעט וקורעים אותו ומעלילים שאין לו בילעט כדי ליקח

אותו לאיש חיל. והיה אחד שהשכיר את בנו שיהיה אצל ר' נפתלי ופיא באו אצל ר' נפתלי ומצאו את הכחור ושאלו בילעט ויירא אביו שיקרעו הבילעט ע"כ עשה קולות עד שהתקבצו כל העיר ואז לא ירא עוד להראות הבילעט כי כולם יהיו עדים ור' נפתלי התפלל אז מנחה ויירא האיש הנ"ל שר' נפתלי לא יקפיד על שבכבלו מתפלתו ובשעת הסעודה ביקש ממנו שיטחול לו ור' נפתלי השיב לו שאינו יודע כלל מכל המעשה כינתפלתו היה בהתפשטות הנשמיות עד שהרעש מכל העיר שהיה בביתו והוא לא שמע כלל :

סו) פעם בשעת דחקו של מוהרנית היה שהגיע יריד האחרון של ערב פסח ועוד לא היה לו צרכי פסח ובכך בהשכמה יום זה עוד קודם התפלה התחילה זונתו דיטעל עה"ש להתאונן לפניו על זה בהצעות טענותיה הנשמעות לו ומדאיבים את נפשו כ"כ עד שעל זה העיד ואמר אח"כ לפני אנ"ש אוי האט זיא מיט מיר אבגעלערינט א פרק פון ימרה-שחורה, בכל זאת כשהגיע זמן התפלה חיוק את עצמו בכל מיני התחזקות בכל עוז ותעצומות באמונה ובטחון לדבק את עצמו בהשי"ת והתפלל חפלתו עד שאחר התפלה העיד הר' נחמן טולטשינער עליו שראה אותו בפנים צהובות ושטחים כמו שנתמלא חסרונו וכן ביום זה היה יומא רשוקי כברסלב שדרך אנשי ראריד סמוך לברסלב הוא לבוא לשמה על היריד ובאו אליו שנים או שלשה אנשים מאנ"ש ונתנו

לו סכום הגון ונתפלא חסרונו בכל מכל כד. ובשעה שנתנו
 לו אמר הרי נחטן הנ"ל שלא ראה בפניו שום שינוי של
 שמחה יתירה, בשביל שעוד קודם שבאו היה מלא כבטחון
 חזק בהתמלאות החסרון כמונח בכיסו ואך אנשים אלו זכו
 להיות השלוחים למצוה רבה זו : בטולטשין היה אחד הרי
 יוסיל היוזנער שזכה לשבות שבת אחד אצל רז"ל והוא היה
 גם מעט מלומד בשפה רוסית וחשוב גם אצל שרים ובכנ
 היה מנכברי העיר בעל דעה ודבריו נשמעים ועל פיו נתמני
 הרי יצחק בן מוהרנית ז"ל למנהל בחפאסט בטולטשין
 כשנתגבר המחלוקת אח"כ על אנ"ש ודהמתנגדים הותר לעשות
 לאנ"ש כל מה שלבם חפץ. וכך מי שלא קלל את מוהרנית
 ז"ל סימן שהוא ג"כ ברסלבר ומותר לקפח פרנסתו ובכנ החלו
 המתנגדים לדבר על לב הרי יוסיל הנ"ל שיקפח גם את
 פרנסת ר' יצחק הנ"ל שהוא נוסע לאביו לברסלב והרי
 יוסיל הנ"ל דחה אותם בזה וכי בשביל שנוסע הוא לברסלב
 לאביו הוא אות שהוא ברסלבר אין מזה ראייה, הוא סתם
 נוסע לכבוד אביו והמתנגדים הוכרחו לקבל דבריו. אמנם
 כשהגיע הזמן לנסוע לאומן על רה"ש אז היה באמת הרי
 יצחק הנ"ל כמצוקה באם יסע לשמה או יהיה הוכחה גדולה
 שהוא ברסלבר ובכנ הקדים לנסוע לאביו מוהרנית ז"ל
 לשאול את פיו מה יעשה עכשיו ע"ז אמר לו אביו שהנטיעה
 לאומן על רה"ש זה עולה על הכל ומחויבין זאת לקיים

אבנייה ברזל

פז

במסירת נפש. מובן שלא השניח על שום דבר ועל רה"ש
נסע לאומאן. עבר הרה"ש הבין ר' יצחק הנ"ל שלחזור
לבייתו אי אפשר לו הלא עכשיו בוודאי הוא מחוסר פרנסה
ואשתו השניה ג"כ. היתה מצד המתנגדים (שעליה אמר
טוהרנית אלו לא הי' כבר מגורש מאשה הא' הי' מצוה
עליו לגרשה) ועכשיו עוד לה טענה הנשמעת מפרנסה. איב
עליו להיות נע ונד בין אנ"ש ולהיות פרוש מעסקי העולם
לגמרי רק זאת לא ידע לאן יעשה דרכו ראשונה ובכן בא
לאביו ז"ל לשפוך לפניו את מרירות לבבו ולבסוף שאל
אותו לאיזה מקום לנסוע בזו הרגע טוהרנית וצ"ל בגודל
חכמתו וצדקתו הבין אחרת ואמר לו אדרבא שוב לביתך
לטולטשין וישר לביתך ואשתך כי תפעור את פיה בטענותיה
וצעקותיה אתה לא תענה דבר אך תשתוק כשתפריע לך מאיו
עסק שתעסוק בביתך אל תפחד ממנה ולעזוב את העסק
ודע תאמר לה בעזות שאתה בעל הבית כי תרים יד להכותך
אתה הרם את סטך בקיצור אמרים אל תירא ממנה כלל
וכלל. ואם: „אודות פי ד"י רב להושיע, ובכן סהר הר' יצחק
הנ"ל לקיים דברי אביו וחזר לטולטשין וישר לבייתו ושם
הכל כמו שאמר לו אביו ז"ל. אשתו החלה לצעוק והוא
שותק, מפריעה היא אותו מאיזה עסק שעסק והוא עושה
את שלו, אני בעל הבית מנסה היא להרים את ידה עליו
והוא הקדים נגדה עם הקאטשערע ומפרנסת הפאסט כמובן

הסיח דעתו למחרתו בדרך הילוכו ברחוב העיר נפגש עם
 הרי יוסף הנ"ל שזכה לשבות שבת אחד אצל רו"ל בכך
 אדרבה הוא התחיל לדבר עם הרי יצחק ז"ל ושאל אותו
 בתימה מדוע אינך בא אל הפאסט אל תירא ואל תחת שוב
 אל הפאסט והכל במקדם. כשהגיע ערב יום כפורים מאימת
 יום הדין שהיתה באמת בדורות הקודמים על כל זרע ישראל
 מקטן ועד גדול אשתו ג"כ עשתה כזאת ופייסה את בעלה
 הרי יצחק ז"ל והכל לו שלום כקדם; מהר הבן יקיר זה
 להודיע כל זאת לאביו אז אמר מוהרנ"ת ז"ל ע"ד הלצה
 איין הצלחה פאר אנ"ש וואס יום כפור געפאלט תמיד באלד
 גאך רה"ש הצלחה לאנ"ש שיוה"כ חל תמיד תיכף אחר ר"ה:
 (סז) מוהרנ"ת ז"ל סיפר שקודם שנחקרתי לרו"ל כמעט
 הייתי רחוק מלימוד בשביל שרצוני הי' להיות מן המתמידים
 וכיון שבאתי לבית המדרש ונזדמן לי איזה מניעה ולא
 הייתי יכול תיכף ללמוד למדתי מעט ועבר איזו מניעה
 כשעבר זאת פעם פעמים ושלש כבר התייאשתי מיום זה
 וההתמדה יתחיל מיום שני. וכן אירע לי ביום שני באופנים
 אחרים וכן ביום שלישי עד שנפלת לי איזה מניעה ונעשיתי כמלך
 גמור. כשנחקרתי אמנם לרו"ל ואמר לי אודות זה, אביסעל
 איז אויך גוט כשבאתי אח"כ לביהמ"ד וראיתי שאינני יכול
 ללמוד הרבה כי אם מעט ונזכרתי בדברי רו"ל, אביסעלע
 איז אויך גוט ובכן למדתי מעט אח"כ אמרתי אלמוד עוד

מעט ולמדתי עוד מעט, ומעט מעט יצאתי מירי היאוש ונעשיתי מתמיד וגם זאת הועיל לי מה שהוסיף רבינו ז"ל שבעת הלימוד אין לעמוד הרבה על דבר קשה עד לתרץ וליישב הדבר בשעה זו דייקא שמחמת שהרבה פעמים אין יכולין בשעה זו לבד שבטלין מחמת זה זמן רב עוד לפעמים נמאס כל הלימוד, ובכן אין לעמוד הרבה רק לסמן שבמקום זה צריך עיון ותורה עניה במקום זה ועשירה במקום אחר ועם הבקיאות בלימוד הרבה יתיישב לו הדבר מאליו:

(סח) אחר הסתלקות רבינו ז"ל סיפר הרי אברהם פערבורגר לפני ידיו הרי אהרן ליפאוועצקי אה"ש איך שרז"ל בסוף ימיו בתוקף חולשתו באומאן היה דרכו בכל יום לנסוע חוץ לעיר ולשאוף אויר צח ואניש משם המציא לו בכ"ג יום לזה עגלה רתומה פעם לא היה להם עגלה רתומה והמציאו לו סוס לרכוב עדיו ואני שאני הייתי סוחר ומלומד בכל עניני העולם ראיתי שרכב על הסוס בלי שום פחד כמו רכב סוחר מלומד ואני הייתי מן המקדימים וזריזין לרוץ אחריו בכדי להיות מן הראשונים אצלו פתאם שאפ רז"ל, ווער לויפט דאס מיר נאך אזוי אסטיג" ואמרתי אני, אז אמר לי בזה"ל, איך בין אזוי שלאף אז איך האב שוין אנגעווארען דאס קול, איך האב שוין גאר קיין קול ניט און אז מען ווערט אהן דאס קול העלפט שוין אפידו גיט קיין זכות אבות, אז דוא וועסט זיין איין עהרליכער

אברהם בהתורה, תקעו אמונה שבוה השנה שהיה יוד וועסטו דאס פארשטייען (וזה מרומז ומבואר אמר הר' שנת פטירתו אמר אז התורה הנ"ל שזה ידוע שכנ תורה שאמר היתה העיקר על עצמו והשגתו אז באותה השעה ואורות הר' אברהם הנ"ל וענינו מבואר בכוכבי אור חיבור הר' אברהם: הר' נחמן טולטשינער ז"ל אמר מה שאיתא ששואלין, צפית לישועה ופירשתי לישועה כללית כלומר הנאולה. בזה נכלל ג"כ ששואלין לכל אדם בפירוש, כשהיית בצרה אם היית מצפה לתשועת ד' ורא הייתה מתיאש: (ט) בימי הר' נחמן טולטשינער ז"ל היה בבאהפוליע אחר מאנ"ש צדיק וישר הר' ישראל ליב אבי הר' אשר בבאהפליער ובעת זקנתו היה חפצו להעתיק מושבו לאומאן ושם סמוך להקלויו לבנות לו מכיסו בית מיוחד ואחר פטירתו יהיה ירושה שייך להקלויו ותמיד יהיה עוסק בעבוד' ד' ובכל פעם להיות על ציונו הקרוש אשר דרכו היה לפעמים לבלות כל הלילה על ציונו הקרוש וכן ביום אחר התפלה ולא טעם כלום הכך על ציונו הקרוש ושהה שם ערך ארבע חמשה שעות ומה טוב היה לפניו כשהיה מושבו באומן אצל הקלויו אב"ר הר' נחמן הנ"ל מיאן בזה מטעמים ידועים לו ועוד משום שקשה לשני צדיקים לדור במקום א' והר' ישראל ליב היה מחויב בדעתו שאמר שכוונתו באמת לשי"ש וכן אמר שכמה פעמים אחר השתפחותו על ציונו הקי-

אבנייה ברזל

צא

שכן צריך לעשות (עפ"י המקובל אצל אנ"ש מעשה שהיה, בימי רבינו זצ"ל שבשאהר מסופק באיזה דבר שקודם ההתבודדות אודות זה ישוב בדעתו ההן והלאו יאחר ההתבודדות איך שיפול ברעיון הראשון כן יעשה אבל קשה הרבה מאוד לבוא לבחינה זה באמת (שהמדמה מאוד מאוד מטעה את האדם שפעל בדעתו ההן והלאו שזה ובאמת אחר ההתבודדות רעיונו הראשון אחר האופן שחפצו המדומה נוסה): פעם סיפר הר"י נחמן ז"ל שהודמנו יחד על ציון רז"ל אמר לו ר' ישראל ליב הנ"ל נקריב משפטינו לפני רבינו ז"ל בשעה שאמר לי זאת חיה ורעה אחותני שזה בחי' מוסר דין לשמים. אבל מה לעשות ואין לסרב בזה אמרתי לו איך נציע כל אחד לפני רבינו ז"ל את טענותינו וכן עשינו כשירדנו משם והוא הר"י ישראל ליב הנ"ל באחת שרעיונו הראשון גם אז היה שכן יעשה כמו שלכו חפץ וכן עשה והעתיק מושבו לאומאן אצל הקלוז ורא הוציא שנתו ר"ל. פעם שאל הר"י נחמן את מוהרנ"ת ז"ל מדוע אינו מוסר את מגילת סתרים מרבינו ז"ל לבנו ר' יצחק ז"ל ולר' אפרים בר' נפתלי ז"ל ענה לו, איך בין אויף זיי ברוגז זיי זענין מארק מענשין, זאלין ניט זיין קיין מארק מענשין וואלט זיי דער אויבערשטער אויך אויס געפיהרט: הר"י יצחק ז"ל קודם שנכנס לפרנסת הפאסט בטולטשין והי' עני גדול קרוע ובלוי והיה חפץ לפרוש מעסקי העולם

אבנייה ברזל

צב

לתורה ועבודה ובלבד שאביו מוהרנית ז"ל ישגיח עליו ועל ב"ב אבל מוהרנית מיאן בזה מכלל דבריו אודות זה נשמע שאמר שהבטחון שיש לו צריך בשבילו לבד וקשה לו למצוא בטחון גם בשביל בנו. חפץ היה שבנו הרי יצחק יעמוד בנסיון אבל אח"כ כשלא עמד בנסיון ונכנס להפאסם מחשש שלא יפול יותר ח"ו ע"י דאגה ונגעוועיו. אדרבא חיזק אותו בכל פעם במכתבים. אמר הרי נחמן ז"ל מטולטשין לאחד שהיה משבח מאוד דוקא את הפרנסה עם איזה משרה ביער (לפי יקרת התבודדות עפ"י דרך רז"ל) אמר ע"ז, צו זיין כסדר אליין אין איין וואלד אבער מען קאן ווערען איין גרוסער ערליכער יוד (ע"י התבודדות בראוי) אבער פארקערט מען קאן ווערען איין גרוסער הולטאוי (ע"י מחשבות והרהורים ר"ל) : אהר התאונן לפני הרי נחמן הנ"ל שאפשר לו להתפרנס ע"י משרה אצל אחד מאנ"ש אם היה חפץ בו ומחמת שהוא ממאן בו מוכרח הוא להיות נושא משרה זו אצל אחד מקלי-עולם ונמצא אינו עולה לו יפה ברוחניות בעבודה ד'. אמר לו ע"ז מדוע אינך זוכר, ואת העורבים צויתי לכלכלך נמצא שפרנסת אליהו היתה דוקא ע"י העורבים : אחד מידידי נעוריו של מוהרנית ז"ל מחמת שנשא אשה במאהליב נעשה גם תושב מאהליב ושם עסק במסחר והתחיל להנהיג מסחרו בגדולות בעזר הלואות כמנהג הסוחרים אבל לא הצליח ברבר העסק

אבנייה ברזל : צנ

והתחיל לירד מטה מטה עד שעם הזמן נשאר בעירום וחוסר כר. ואין לספק החובות ובכן מיראה ופחד מהבעלי-חובות נעשה בורח אולי רווח והצלה יעמוד לו במקום אחר שימצא לו מקור פרנסה וגם מעט מעט לספק גם החובות, כשברח היה דרכו דרך ברסלב כשבא לברסלב זכר ששם יש לו ידיג הוא מוהרנית ז"ל בכך מיד פנה אליו ומחמת שהוא אורח ביקש אותו מוהרנית ז"ל לאכול אצלו ושאו אודות שלומו ומצבו והוא סיפר לו את כל אשר קרהו ובכן מצא לו עצה להיות בורח כמנהג הלויים ואין להם לשלם ודעתו לנסוע לאיזה מקום ששם יש לו איזה קרוב איש אמיד והוא יעמוד לו לעזרה בצרה לתת לו משרה כשגמר כל הסיפור. אמר לו מוהרנית ז"ל בודאי אתה בצרה גדולה אבל עצהך אינה עצה תבוא לקרובך והכרת פניך תענה לו על שפך מצבך תיכף יראה לך אותות אי-רצון מביאתך אליו וגם את ידו הרקה יקטץ לתת לתוך ידך ועם אמירת "שלום עליכם" בשפה רפה יושיט לך את ראשי אצבעותיו ואולי יתן לך לסעוד אצלו סעודה אחת או שתים, ועל דינת לידה אני מסופק אם יתן יתן לך אצלו ואולי גם שם בבית המדרש לא יתנו לך מקום ללון שבמקום שאין מכירין אותך יש הצדק לחשוד אותך לגנב ואין זה עצה כלל וכלל ואמר לו מוהרנית ז"ל עצתי אנמלופין נור צום אייבערשטען שתשוב למאהלוב ולא לביתך אך ישר לבית המדרש ועיקר בית מנום שלך יהיה תורה

ותפלה ושם הכל מכירים אותך שאין אתה גנב ח"ו ואדרבה
 לסיחר נכבד שנמערד במסחרו ובאונם נעשה בעל חוב ויורג
 ומחוסר פרנסה והשמש מהבית המדרש אדרבא יקבלוך
 בכבוד וימציא לך סעודות ועוד יחן לך כר תחת מראשותיך
 וכשיודע הדבר לאשהך וקרוביה ויהיו באים אליך בצעקות
 וקולות במענות הנשמעות לא תענה להם דבר ואחת יהיה
 לך השתיקה ועם זה בטוח אני שהי יהיה בעורך בקרב
 הימים — דברים אלו שיצאו מלב צדיק אוהב נאמן נכנסו
 אל לבו של ידידו וכן עשה ומברסלב שב למאהליב וישר
 לבית המדרש על התורה והעבודה והכל היה כמו שאמר
 לו מוהרנ"ת ז"ל השמש קברו בסבר פנים יפות וקברו בכל
 מיני התקרבות ואחר איזה ימים באו לבקרו אשתו וקרוביה
 בצעקותיהם ומענותיהם והוא באחת השתיקה יפה עברו
 עוד איזו ימים וכל העיר עם ענין זה כמרקהה. עד שכמה
 ממכיריו ואוהביו נתעוררו לרחם עליו ועל בני ולעשות לו
 מעמד פרנסה וקבצו סכום כסף ויסדו לאשתו מעמד בשוק
 עם מעט סחורה וד' היה בעזרו שאשתו התחילה מעט מעט
 להצליח והוא ג"כ יצא לפעמים מביהק"ד לעזור לה עד
 שהעסק הלך וגדול עד שהיא נעשית אשת חיל מסציאה
 כל הפרנסה בריוח וגם סילוק החובות והוא לפעמים יצא
 לעזור לה מעט ולבקר ספר החשבונות וכן כתב למוהרנ"ת
 ז"ל את כל זאת ואשרי לו שזכה שעל ידו נתגלגל זכות

אבנייה ברזל

צה

נדוד כזה :

(ע) בטולטשין הי' א' עקיבא מלמד הי' בקי בש"ס
ופוסקים ראוי להוראה גם בקי בספרי אמת וספרי צדיקים
אבל גם בקי בספרי פלסופיא חקירה ואפיקורסות עד שחיבר
איזה ספר ליצנות מצדיקי הדור אבל הי' כאחד היראים בזקן
ופאות ארוכים ואצל אנשי עירו הי' נחשב לירא-מלומדי.
פעם הי' בברסלב ונכנס למוהרנית וצ"ל בכדי לעשות
ליצנות מכל מה שיראה וישמע אצלו ובכן ביקש קודם כל
ממוהרנית ז"ל שיאמר לו דבר תורה, ואז אמר לו בשם רז"ל
המאמר הקטן בלקושי מוהר"ן אודות מה שהצדיק דורש את
הבא אליו למצוא אבירתו אם הוא רמאי כשי"כ עד דרוש
אחיך אותו, כששמע עקיבא זאת וידע עד היכן דברי מורנית
ז"ל מניעים כשיצא ממורנית ז"ל לא זה לבד ש"א עשה שוב
ליצנות אדרבא סיפר כמה פעמים לאנשים מאורע זו ושיבת
את מורנית ז"ל, וזה הוא עקיבא מלמד שלמד אצלו מפורסם
באנ"ש הר' צבי ב"ר פסח ז"ל מטולטשין מחותנו של הר'
נחמן טולטשינער ז"ל שעל ידו דייקא נחקרב הר' צבי הנ"ל
לאנ"ש, שפעם עוד בהיותו תלמידו אמר לרבו עקיבא הנ"ל
עם מה שאתם אינכם מאמינים בהבעש"ט ז"ל בזה אין אני
אתכם ברעה אחת ואני מאמין בהבעש"ט ז"ל, בזאת אמנם
אני מסתפק לאיזו כת מהחסידים להתקרב ובכן שואל אני
אתכם מה דעתכם, ע"ז השיב לו: אם להתקרב לכת

החסידים המובחר הוא כת, הברסלבר, מאז נתקרב הרי צבי הנ"ל לאנ"ש וזכה להיות, מחותנו של הרי נחמן טולטשינר תלמיד ומשמש מוהרנית ז"ל וזכה שעל ידו נדפסו איזו מספרי רו"ז ומוהרנית ז"ל בארץ ובחז"ל. בנעוריו היה בארץ וחזר לחז"ל. לזקוניו חזר שוב לארץ וחי עוד ערך שנה ובערב פסח תר"ע נפטר פה ירושלים תובב"א הנצב"ה עקיבא הנ"ל מחסרון פרנסה נתקרב להרי דוד"ל טאלנער ובקש ממנו שיתן לו איזו מקום לבנות ונחן לו העיר דאבאווע סמוך לאומאן : פעם אמר מוהרנית ז"ל לאחד אז דוא וועסט זיצען מיט איין אשה און דוא וועסט מיר זאגין אז דו ביסט איין עהרליכער יהוד. וועל איך דיר גלובען אבער ניט זיצען מיט איין אשה און דו וועסט מיר זאגען דוא ביסט איין עהרליכר יהוד וועל איך דיר גאר ניט גלובין וכן נכדו הרי מיכלי ז"ל מטולטשין אמר לאחד שהי' שרוי בלא אשה דוא ביסט דאך נישט קיין גוטער. התורה מעידה, לא טוב היות האדם לבדו : פעם אמר מוהרנית ז"ל לאחד איך גלויב אז אשרי איש שישמע למצותיך און אויב דוא ביסט דאס וואויל איז דיר :

(ב) אצל אמו של הרי נחמן טולטשינער הרי יוסיל

אחי אביו בהייסין, אחרי שיחה ארוכה של מוהרנית ז"ל עם אנ"ש אודות התכלית אמר המסקנא, דיא וועלט איז נישט און מען קען זיא ניט בעקומען, תורה ועבודה איז יאה און

אבנייה ברזל

צו

מען קען דאס יאה בעקומען וואת שמע הרי נחמן הנ"ל בהיותו נער ונתפעל מואת המסקנא עד שאצלו נעשה מסקנא להיות תמיד דבוק ומקורב למוהרנית ז"ל (בזה יש עוד לכתוב מהשתלשלות התקרבות הרי נחמן הנ"ל) וזה סדר השתלשלות התקרבות הרי נחמן טולטשינער ז"ל. זקנו הרי יצחק הי' מאנשי רו"ל ולמדן מופלג ובכך פעם אמר לו רו"ל אתה למדן ובכך אומר לך איין למדניש פשעטיג ולו אמר הפירוש שבלקוטי מוהר"ן על פסוק ויענו כל העם וכו' וישב משה את דברי העם וכו' בנו הרי אברהם (שעל שמו נקרא הרי אברהם יחי') הי' גיכ מקורב לאניש אבל לא כל כך ואשתו הראשונה כשנפטרה השאירה לו שני יתומים קטנים ילדה וילד הוא הרי נחמן טולטשינער ונשא לו אשה שניה אחר זה בקרב נפטר גם הוא (ואו היה ר' נחמן ז"ל כבן שמונה שנים) ונשארו היתומים הקטנים על האם החורגה שהמה היו כטובן למשוי כבדה עליה והיא עוד אינה מחוייבת להחזיקם ובכך כאשר היו לר' אברהם הנ"ל עוד ארבעה אחים ובכך מצאה לה-עצה להובילם לאחד מהאחים הוא דוד היתומים אבל לאיזה מהם שתובילם יטעון שתובילם להשני וכן השני והשלישי, וכן כאשר ידעה שבהייסען יש אחד מהאחים הרי יוסיק עה"ש והוא העשיר שבהאחים סוחר ונכבד ובכך הובילה אותם להייסען וכוונה השעה שתבוא דשם בלידה ותיכף בבואה להייסען הלכה עם

היתומים לבית הר' יוסיל הנ"ל ותושיבם על הפריזבע ותצוה עליהם בוקר מי שיגש אליכם וישאל אתכם מאין אתם? בני מי אתם? תאמרו האמת כמו שהוא ותיכף נסעה לדרכה וכן היה בבקר כשיצא הר' יוסיל הנ"ל מפתח ביתו וראה שני ילדים יושבים על הפריזבע ושאל אותם כנ"ל והמה השיבו לו כהלכה והמה בני אחיו הר' אברהם ז"ל והבין דבר מתוך דבר באין ברירה מה לו לעשות ובכן הודיע זאת גם לשאר אחיו ואחד מהם לקח לו את הילדה ואצלו השאיר את הילד הנ"ל ומחמת שהר' יוסיל משום שהיה טרוד בעסקיו וגם היה בריחוק מקום מאומאן לא היה מהנוסעים התמידים על רה"ש לאומאן ממילא יותר היה נמשך אחר המתנגדים עד שפעלו אצלו להסיר הריקען מעל ספר התפלות של מוהרנ"ת ז"ל ובכ"ז מחמת שמהרנ"ת ז"ל בכ"ז עת היותו בהייסען היתה אכסניא שלו אצל הר' יוסיל הנ"ל הי' מוכרח היתום הנ"ל לשמש את מוהרנ"ת ז"ל עפ"י סקודת דודו שהיה מקבל את מוהרנ"ת ז"ל בכבוד גדול בביתו ובכ"ז עת היותו אצלו היה מכבדו והדליק כמה נרות בדליה לכבודו עד שפעם אמר מוהרנ"ת ז"ל שבבית הר' יוסיל יש לו הרחבת-הדעת וכשנסע מוהרנ"ת ז"ל לא"י היה ג"כ עם דרכו בהייסען על פורים ואצלו אכל סעודת פורים במסבת אנ"ש ואז שמע הר' נחמן הנ"ל המסקנא כנ"ל מעל"ד ואחרי השיחה שלח אותו לשוק לקנות

אבני"ה ברזל

צט

איזה דבר וכל זמן הליכתו לשוק סיפר שעשה קשר במחשבתו להיות דבוק תמיד במוהרנית ז"ל, וכן אח"כ סבב הי"ת שדודו נתן לו אשה בברסלב וכמ"כ היה תמיד אצל מוהרנית ז"ל אבל בזמן קצר ואשתו ראשונה זו נעדרה ולא ארך הזמן ולקח לו אשתו השניה בטולטשין ג"כ סמוך לברסלב ורגלי היה הולך תמיד לברסלב למוהרנית ז"ל : בשחזרו מקבורת מוהרנית ז"ל נודכבו השמים וכל העם קידשו הלבנה פני יהושיע תלמידו של משה רבינו עלה"ש עיין התורה, קרא את יהושיע בליקוטי מוהר"ן — :

עב) ר' נחמן בר' עוזר סיפר שמוהרנית ז"ל לעת זקנתו הקפיד דייקא שלא יהיה לן יחידו על העביר שטיביל ובחר בו כשהיה עוד נער לצון עמו ובכ"פ התפאר בביתו שעכשיו יזכה לשמוע תיקון חצות של מוהרנית ז"ל ולראות עבודתו שאחר חצות ועשה במכוון בשכבו על מטתו עצר א"ע בכל כוחו שלא לישן עד שעת חצות שמוהרנית קם וננש: אליו וכסה אותו באיזה בגד ושאל אותו מדוע אינך ישן תיכף נפל עריו שינה וישן עד הבקר וכן היה כמה כילות : פעם הרגיש מוהרנית ז"ל גודל מעלת התפלה ממאחז"ל שהמלאך הממונה על התפלות צריך להשביע כל הפלה שתגיע מעצמה למקומה למעלה שגם הוא אינו יודע את מקום כל הפלה וכו' : פעם התאונן אחד לפני מוהרנית ז"ל שאין לו דיתן מתנות להכלה וניחם אותו מוהרנית ז"ל

אבנייה ברזל

ק

בוה שיעקב אע"ה לא היה לו ליתן מתנות לכלתו אמר לו
מה ענין יעקב אבינו אצלי שאז היה רוין עילאין אמר לו
גם עכשיו יש רוין עילאין (נדע"ד עפ"י דברי ר"א ז"ל בעת
הסיפור מה דאיתא בלק"מ שבכל מעשה ותנועת הצדיק
אינו פשוט ויש רוין עילאין ובפרט אצל הקב"ה במעשיו
ובהנהגותיו בפרטיות ע"כ פרט בכל רגע וההפרש רק בזה
שכל צדיק לפי השגתו יודע מה מהרוין ואנו הפשוטים
אינם יודעים כלל) : מוהרנ"ת ז"ל אמר מען דארף אין
דער יוגענט אסך הארווען מען זאל אויף דער עלטער זיין
אפראסער ערליכער יוד: אודות מה שמתחכם הבע"ד ומחמת
חמרון ידיעה מקודם בתחבולותיו נופלים ברשתו אמר פ"א
מוהרנ"ת ז"ל אז איך ווייס שוין יא דאס אלעס (מה שכמעט
כל העולם אינם יודעים) דרעהט דער בע"ד מיט מיר גאר
אנדערש : גם כשהלבנה לא נראתה זכה כ"כ ואף מבעד
ענן קלוש קידש מוהרנ"ת ז"ל כמובא בחי"מ ואמר איך פועל
ב"י ז"ך אפי' דער נאך אז זי וועט ווערין לויטער זאל
מיד ניט הארין ופעם היה מעשה שקידש בענן קלוש ואח"כ
אמר לו א"י ראו שנזדככה אמר לו איך האב אבער פריער
מקדש גיווען וכן הוא בשיע שזריוון מקדימין קודם לרוב
עם הדרת מלך. ומובא בחיי אדם :
(עג) ר' יצחק ז"ל ישב לפני אביו מוהרנ"ת ז"ל בשיק אצל
השלחן ונשען בידו על השלחן אמר לו מוהרנ"ת ז"ל בשבת

אבנייה ברזל

קא

זיצט מען גלייך : מוהרנ"ת ז"ל אמר אברהם אבינו עה"ש כשישב עם אנשים שקירבם תחת כנפי השכינה היה אומר להם הדעו שכל הארץ הזאת ינחיק השי"ת לזרעו כן אני אומר לכם תדעו כשיבא משיח צדקנו יהי נעשה ישיבות מספרו רבינו ז"ל : עוד אמר איך זעה גאר אנדערש איך קוק גאר אנדערש איך שמוס גאר אנדערש : בעת המחלוקת שלקחו מסעודה ג' של ש"ק בני הנעורים לבית האסורים ולא נתבהר אז מוהרנ"ת כלל ורק סיפר ההתקרבות של ר' עוזר ז"ל מאומן: בשנת ת"ר אמרו כמה מפורסמים שיבוא אז משיח ומוהרנ"ת אמר שיבא קודם אז אח"כ ולא בשנת ת"ר כי משיח צדקנו יבוא בהיסח הדעת : ר' יצחק דוב ז"ל אמר לעת זקנתו בכל מקום שפותח ספר רואה חידושים נוראים : בשחזרו מקבורת מוהרנ"ת ז"ל ולבם היה מלא דאגה מי יהיה אחריו המנהיג וביניהם היה אחד מאניש הר' נחמן פעסחלם והוא היה באמת חסיד וירא שמים אבל טעות נזרקה בו שהוא מורשה למנהיג לאניש למלא מקום מוהרנ"ת ז"ל ובכן היה מדבר אליהם אז דברי ניחומים כ"ל ידאגו ור' לא יעזבם (ואינם יודעים אז כוונתו) ואחר כשסיפר הר' נחמן טולטשינער ז"ל שמוהרנ"ת ז"ל קודם הסתלקותו אמר: העיקר הוא התקשרות להצדיק לכו אל יוסף את כל אשר יאמר לכם תעשו אמר ע"ז הר' נחמן פסחילס הג"ל שכוונת מוהרנ"ת ז"ל הוא עליו ובכן התחיל להתגדל בדרך

הספורסטים ובנה לו בכרסלב ביהמ"ד מיוחד בשבילם ובשביל
 מעט אנשים שנמשכו בטעות אחריו וכן בשנה זו נסע לארץ
 הקדושה וחזר לביתו על רה"ש וכמוכן שבארץ ישראל השיג
 איזה מדרגה גבוה וזכה למוחין דגדלות והוא היה יודע
 לתקוע שופר ובכן פעל אצל אנ"ש שהוא יהיה הבעל תוקע
 שנה זו באומאן ברה"ש עלה על הבימה לתקוע ואנ"ש כבר
 היו במקוה גמרו כל מה שאומרים קודם התקיעות והוא זה
 התחיל לומר הזוהר שקודם התקיעות ובאמת מעומק הלב
 בקול ובכי בדמעות שלישי ומלה במלה אבל מאחר שכר
 הצבור היו כבר מוכנים לשמוע התקיעות ועוד להם לבדות
 זמן רב עם תפלת המוסף כמנהג אנ"ש באומן כיום הדין
 ובפרט בדור הקודם ובכן היה מטיף בזה על הצבור
 טרחה יתירה ובכ"ז מאימת יום הדין לא נמצא אז מי
 שירחיב עוזו בנפשו להפריע לו שיברך ויתקע ואפילו הרי
 נפתלי ז"ל שחי עוד אז והוא היה אז הגדול והזקן שבאנ"ש
 תלמיד רז"ל והוא היה בטבעו קפדן בכ"ז מאימת יום הדין
 שתק לדבר זה ולא אמר כלום כולם סבלו והמתינו עד
 שגמר את אמירת הזוהר בדרך את הברכה נתן על פיו
 השופר מתחיל לתקוע ואין קול תקיעות עשה כל הפעולות
 לזה וא"א לו לתקוע עד שהציבור ראו ועפ"י שו"ע כבר כמעט
 גדול ההפסק מהברכות להתקיעות ושם היה אחד מאנ"ש
 הרי מאיר ליב בלעכער מברסלב וידוע הוא לאנ"ש לתקוע

אבנייה ברזל

קג

אומן עיב ציוו עליו שילך לתקוע והוא היה למדן וידע שאין מסרבין להציבור ועלה על הבימה וברגע שנתן השופר לפיו התחיל לתקוע ותקע כר התקיעות עד גמירא וכל אנשי היו שבעי רצון ומאז היה כל ימי חייו לבעל תוקע באומאן אצל אנשי בכיז לא נפל הר' נחמן פסחלם הנ"ל בדעתו ואדרבא הגדיל עוד יותר בעיניו והא ראייה שהשטן כיב מתגרה עליו בקיצור אמרים שהנהלותיו בדרך המפורסמים היה למורת רוח כמעט לכל אנשי ובפרט לאנשי אמונה בדעת. ובכן נמצא אחדים שידעו שאם הר' נחמן טולשטינר ז"ל יתחיל לרודפו יהיו דבריו נשמעים ולבטלו. ובכן פנו אליו ושאלו אותו מדוע הוא אדרבא שותק לזה עיז אמר להם אתם יודעים שאלוקים יבקש את הנרדף ואפילו צדיק רודף את הרשע בארעכינט אייך וועל איך זיין דער רודף און ער דער נרדף איך פארגיין איהם גאר ניט אז איך זאל זיין דער רודף און ער דער נרדף סוף דבר שעם הזמן מאליו נעשה בטל ומבוטל ולכד הטעות הזה היה באמת חסיד וירא שמים וכבר אמר רז"ל היצה"ר של הכשרים בוודאי הוא דיבוק — והאמת קיים לעד — :

(עד) א' מאומאן בא למוהרנית ואמר לו ששוהה בתפלתו זמן הרבה מחמת שהוא מוכרח לחזור התיבה כפי ששאי לכיוון מהר אמר לו מוהרנית וכי עבודה א' יש לך לעשות הלא בטה עבודות יש, אם אינך פרגיש תיבה זאת

תרגיש תיבה אחרת, אם אינך תוכל להתפלל פוכר לאמר
 תהלים או תפלות או עבודה אחרת: ר' יעקיל משטערין
 היה מקרב את גיסו וגיסו היה מתמיד בלימוד ור' יעקיל
 לא הי' חשק ללמוד כ"כ וכשהי' מספר מרז"ל הדך גיסו מן
 הלימוד לשמוע סיפוריו פ"א היה מרמה אותו שהתחיל לספר
 מרז"ל ובא גיסו, והשיאו לר"א והבין גיסו שמרמה אותו
 ואמר לגיסו יעקיל זאת ידעת כי רז"ל רואה: ופ"א אמר
 רז"ל מיינע לייט זענין אלע ערליכע יודין און יעקיל וויי
 ניט זיין קיין ערליכער יוד בייסען איהם די הינר אח"כ פ"א
 נשכו כלבים: פ"א כששלח רז"ל את ר' זלמן דער קליינער
 להחזוה מלובדין אודות ענין ושלחו רנ"ת ורנפ"ת
 קוויטלעך להחזוה ע"י. ונתפעל החזוה מהקוויטעל שר רנ"פ
 יותר מרנ"ת וכשסיפרו זאת לרז"ל אמר הוא חזוה באשר
 הוא שם כי רנ"פ הי' מתפלל אז ורנ"ת יישן וי"א שהי' אז
 בביהכ"ס: פ"א נסע רז"ל בדרך עם ר' יצחק ליב ועוד
 אנשים בדרך עשה רז"ל רעדה ושאל את אנ"ש ראיתם מה
 שעבר ואמרו לא ושאל לר' יצחק ליב ואמר הן אני ראיתי
 את המראה (ופ"א קינא אותו ר"נ ואמר לו ריצ"ל המראות
 שאתה רואה בתורה חשוב אתה ממה שאני רואה) ואמר
 שראיית מת הוא גדול ששה-פעמים מנבואה כי הלא רואין
 הנשמה שהוא חלק אלקי' ממעד: מוהרנ"ת אמר וואויל דיא
 אויגין וואס האבין גיזעהן דעם רבין'ס אויגין און וואויל די
 אויגין וואס זעהן די אויגין ור"א סיים וכן מדור לדור:

הגיה המעות והתקון

עמוד	שורה	מעות	תקון
ז	יד	עלי ולהתחוק	עליו להתחוק
•	פז	אמר	אמר
ה	כא	א נשמה	אניוע נשמה
יה	ה	א יו"ם וח"א	פזרים [ור"א
יח	יד	אתם מתאנחים	אתה מתאנח
י	טז — טז	אתם, למדרגתו	אתה, למדרגתי
•	יח	למדרגתי	למדרגתו
כג	א	מסופר	מספר
•	כא	מ' האם	כ' האם
כד	כא	סיים	סיים
ל	ו	מעליו חסר וכצ"ל מחמת ידמה ומצהה מהשיח	
לב — לג	יא — יח	הרב	היה"צ
•	יח	הלולקע	מחמת גדל ענותנותו וצדקתו (בהכרתו גדלת רבינו זצ"ל)
לז	יז	בכרדיטשוב	עם תוקן
•	יח	עמו	עם תוקן
•	ב	שם"ו	שם"ל
לד	ז	שבאנ"ש	חלפיד רבינו זצ"ל
לו	ב	שצר כין	שצריכין
ע	א	ש	שלו
פב	כב	עת הצדקה	עתה צדקה
צו	יח	אמו	הרו
שס	בכל חתמשך שכתב תר' יוסיל ז"ל		תר' ראובן יוסיל
צז	ו	יצחק	ישראל